

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Petra Hrubá

Metodika vyšetřování organizovaného zločinu

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jan Musil, CSc.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): červen 2011

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 27. 6. 2011

.....

Petra Hrubá

Děkuji vedoucímu práce prof. JUDr. Janu Musilovi, CSc. za vstřícný přístup, cenné připomínky a spolupráci při zpracování mé diplomové práce.

OBSAH

Úvod	3
1. Uvedení do problematiky organizovaného zločinu.....	5
1.1 Definice, znaky a charakteristika organizovaného zločinu	5
1.2 Vznik a vývoj organizovaného zločinu	7
1.3 Formy organizovaného zločinu	10
Předpoklady pro boj s organizovanou kriminalitou	12
1.4 Právní nástroje v České republice.....	12
1.4.1 Hmotněprávní nástroje.....	12
1.4.2 Procesněprávní nástroje	16
1.5 Mezinárodněprávní úprava	18
1.6 Neprávní nástroje	19
2. Odhalování, vyšetřování a prevence organizovaného zločinu	21
2.1 Zvláštnosti podnětů a předmětu vyšetřování	21
2.2 Zvláštnosti počátečních a následných úkonů.....	25
2.2.1 Výslech svědků (problematika utajeného svědka).....	26
2.2.2 Výslech obviněných.....	34
2.3 Operativně pátrací prostředky.....	35
2.3.1 Zásady při použití operativně pátracích prostředků.....	37
2.3.2 Předstíraný převod	39
2.3.3 Sledování osob a věcí	43
2.3.4 Použití agenta.....	48
2.3.5 Podpůrné operativně pátrací prostředky	56
2.4 Ostatní prostředky ve vyšetřování	59
2.4.1 Odposlech a záznam telekomunikačního provozu.....	59
2.4.2 Zadržení a otevření zásilek, jejich záměna a sledování.....	62
2.4.3 Domovní a osobní prohlídka, prohlídka jiných prostor a pozemků, vstup do obydlí, jiných prostor a pozemků	64
2.4.4 Zajištění peněžních prostředků na účtu banky.....	65
2.5 Zvláštnosti vyšetřovacích verzí, plánování a organizace vyšetřování	66
2.6 Prevence.....	67
Závěr	69
Seznam zkratk	71
Použitá literatura a prameny	72
Seznam příloh.....	80
Příloha č. 1	81

Příloha č. 2	82
Příloha č. 3	83
RESUMÉ	85
ABSTRACT	87
KLÍČOVÁ SLOVA – KEYWORDS	88

Úvod

Organizovaná kriminalita není jevem novým, ale v poslední době se stala jedním z nejzávažnějších globálních problémů ohrožujících stabilitu, bezpečnost a vývoj občanské společnosti. Ohrožuje zejména život, zdraví, osobní integritu, majetek i jiná ústavně zaručená práva a svobody, snižuje důvěru ke státu a jeho orgánům, potlačuje přirozené působení právních a etických norem, zasahuje veřejnou správu a politické struktury, včetně ozbrojených složek.

Organizovaný zločin má nepřímý vliv i na jiné kriminogenní faktory – vytváří totiž předpoklady ke xenofobnímu chování ve společnosti, k ožívování rasismu. Cizinci z tzv. třetího světa pronikají do rasově odlišných kultur a vytvářejí změny, které jsou chápány místním obyvatelstvem jako jedna z příčin sociálních obtíží, pohlížejí na ně jako na osoby, které jsou bezprostředně spojeny s nejvyššími riziky. Proto jsou státy nuceny přijímat opatření proti nežádoucí a nekontrolované migraci. Reakcí na to je však vznik mezinárodního organizovaného zločinu orientujícího se na převaděčství. Určitá část obyvatel, která zastává významnější politické, rozhodovací či řídicí funkce, pak může být ohrožena i přímo, protože organizovaný zločin se tyto skupiny snaží ovlivňovat a zatahovat je do svých zájmů ať už formou úplatků nebo násilí.

Základním předpokladem účinného postupu vůči organizovanému zločinu je uvědomění si a akceptace společenské nebezpečnosti a komplexnosti tohoto jevu. Vývoj dnešní demokratické společnosti přispívá k rozvoji organizovaného zločinu, zejména rostoucí liberalizací životních poměrů, rostoucí anonymitou, která souvisí s právem na ochranu informací, garancí práv v trestním řízení atd. Účinná opatření proto vyžadují právě zásahy do těchto práv a svobod a proto je nutné nalézt vyvážený vztah mezi účinností přijímaných opatření a ochranou lidských práv a svobod.

Na problematiku organizovaného zločinu se dá nahlížet jak z pohledu trestněprávního, tak i kriminologického a kriminalistického. Není však možné v jedné práci pojednat o všech těchto směrech, protože by to znamenalo její narůst do neúnosných rozměrů. Proto se v této práci věnuji aspektům trestněprávním a kriminologickým pouze okrajově, převážná část práce je věnována kriminalistickým

metodám vyšetřování organizovaného zločinu, a to zejména zvláštností podnětů a předmětu vyšetřování, počátečních a následných úkonů a vyšetřovacích verzí.

1. Uvedení do problematiky organizovaného zločinu

1.1 Definice, znaky a charakteristika organizovaného zločinu

V první řadě je třeba vymezit vztah organizovaného zločinu a organizované kriminality. Organizovaná kriminalita je formou skupinové trestné činnosti, kdy se na trestné činnosti podílí více osob. Může jít o příležitostnou, náhodnou skupinu, kdy se účastníci nemusí vzájemně vůbec znát. Pokud je skupina již časově relativně stálější a hierarchizovaná, jedná se o partu. Další formou je organizovaná skupina, tedy sdružení nejméně tří trestně odpovědných osob, jejichž činnost již je plánovitá a koordinovaná, ale nemusí mít dlouhodobý charakter, organizace je na nízké úrovni. A konečně skupina organizovaného zločinu jako vysoce strukturovaná forma zločinu páchaná skupinami mafiánského typu. Pod organizovanou kriminalitu v širším smyslu řadíme trestnou činnost páchanou organizovanou skupinou a skupinou organizovaného zločinu. Pokud hovoříme o organizované kriminalitě v užším smyslu, jde pouze o činnost páchanou skupinou organizovaného zločinu, zkráceně tedy organizovaný zločin. Někteří autoři však dávají oběma pojmům stejný význam a nečiní mezi nimi rozdíl.

Organizovaná kriminalita se od individuálního páchání trestné činnosti odlišuje několika charakteristickými znaky, jejichž určení je nezbytné pro poznání a pochopení celého tohoto jevu i jeho příčin a následně k vytvoření dostatečně účinných právních, ekonomických i jiných prostředků k jeho předcházení a potlačování. Zformulovat komplexní a vyčerpávající definici organizované kriminality je ovšem obtížné, protože její jednotlivé formy jsou rozmanité. To, že neexistuje shoda v definici organizovaného zločinu, představuje vážnou překážku pro mezinárodní orgány činné v trestním řízení, rozdílné soudní systémy i policejní metody jednotlivých států ztěžují společný mezinárodní postup.

V odborné literatuře se setkáváme s velkou řadou definic od nejrůznějších autorů. Např. Musil definuje organizovanou kriminalitu jako „(...) *druh skupinové trestné činnosti, páchané organizovanou zločineckou skupinou nebo zločineckou organizací,*

vyznačující se dlouhodobostí, dělbou činnosti, plánovitostí a orientací na vysoký zisk nebo získání vlivu na veřejný život. Výjimečně jsou zločinecké skupiny motivovány též ideologicky.“¹ Svoji vlastní definici podává Konvence OSN proti mezinárodnímu organizovanému zločinu: „Skupina organizovaného zločinu znamená strukturovanou skupinu tří či více osob existující po určité časové období a jednající ve vzájemné dohodě za účelem spáchání jednoho či více závažných trestných činů či trestných činů stanovených v souladu s touto Konvencí za účelem získání přímého či nepřímého finančního či jiného hmotného prospěchu.“²

Obecně bychom tedy mohli říci, že organizovaná kriminalita představuje specifický způsob trestné činnosti organizovaný za účelem dosahování maximálního zisku či jiných výhod bez ohledu na použité prostředky, reagující na strukturu společenské poptávky. Konkrétněji lze organizovanou kriminalitu určit podle následujících znaků: soustavnost, zaměření na zisk, dlouhodobost, členská základna, organizační struktura, profesionalita, vnitřní disciplína, bohatství, praní špinavých peněz, pronikání do oficiálních společenských struktur.

Zločinecká organizace je zaměřena na soustavnou činnost po delší období. Jde o páchaní úmyslných a vysoce společensky nebezpečných trestných činů s cílem získání maximálního zisku či jiných výhod. Organizace představuje společenství osob založené na dobu neurčitou, členové jsou k sobě solidární a na sobě závislí, vzájemné vztahy jsou velmi pevné, spojují je společné zájmy a cíle. Jádrem společenství jsou osoby, které se trestnou činností živí a kolem nich se vytváří okruh spolupracovníků, kteří organizaci pomáhají, nebezpečná je hlavně součinnost pracovníků státní správy, orgánů justice nebo policie. Organizační struktura je hierarchicky uspořádaná, ovládá určité území, má své řídicí orgány, stanovené úkoly a kompetence, informační síť, kontrolní mechanismy, pevně stanovená pravidla. Vysoká profesionalita se projevuje vysokou plánovitostí a koordinací, členové musí dodržovat interní pravidla organizace, respektovat výše postavené členy, dodržovat mlčenlivost, je zde tzv. absolutní loajalita. Také materiální vybavení je na špičkové úrovni, ať už jde o zbraně, dopravní prostředky či počítačovou techniku. Skupiny disponují také značným bohatstvím, které je určeno především k zajišťování vlastní činnosti, získávání dalšího bohatství, zajištění

¹ MUSIL, J. Připravit se včas na boj s organizovanou kriminalitou. *Česká kriminalistika*. 1992, č. 2, s. 25.

² Konvence OSN proti mezinárodnímu organizovanému zločinu, 17. – 28. 7. 2000, Vídeň, čl. 2, písm. a).

technického vybavení či potlačování činnosti dalších konkurenčních skupin. Významnou součástí aktivit je tzv. praní špinavých peněz, tzn. zastírání faktu, že jejich zisk pochází z trestné činnosti. Napojením na mocenské struktury státu pak získává organizovaný zločin vliv na svou bezpečnost a beztrestnost, a to zejména díky zkorumpovanosti představitelů státní správy a veřejných institucí. Dalším typickým znakem je, že organizovaný zločin je mezinárodně orientován, organizace působí v mnoha zemích.

1.2 Vznik a vývoj organizovaného zločinu

Prvotní cíle vznikajících organizací a spolků nebyly zločinné, ve většině případů sloužily k ochraně sociálního postavení určité skupiny lidí. Ke kriminálnímu jednání začalo docházet až se změnou a vývojem členské základny nebo se zánikem prvotních důvodů jejich vzniku. Němec uvádí³: „*Historie též ukazuje, že organizovaný zločin dovede mistrně využívat politických a společenských zvrátů, kdy se projevuje dočasně oslabení státní moci.*“

Ani v dnešní době nelze jednoznačně zjistit skutečnou strukturu a vývojové tendence organizované kriminality. Důvodem je mimo jiné nejednotná definice organizovaného zločinu, kdy je problematické srovnat na mezinárodní úrovni statistická data o této kriminalitě, navíc věrohodnost údajů je zpochybňována také vysokou latencí. Obecně lze říci, že k nejvíce převratným změnám došlo na počátku 90. let 20. století, kdy se díky rozpadu Sovětského svazu otevřela možnost proniknout na mezinárodní scénu. Také rozšíření Evropské unie v roce 2004 znamenalo otevření nových trhů organizovanému zločinu.

Historie organizovaného zločinu sahá až do 3. století, kdy působily čínské triády, tedy tajná společenstva, která nejprve bojovala za sociální spravedlnost, později se ale začala kriminalizovat v důsledku politické a společenské nestability v Číně. Do zločinecké organizace se přetvořily až počátkem 20. století. Podobně se vyvíjela i japonská Jakuza, která vznikla v 17. století jako občanská ochrana měst.

³ NĚMEC, M. *Organizovaný zločin*. Praha: Naše vojsko. 1995, s. 20.

Vznik zločineckých organizací v moderní době pak spadá do poloviny 19. století. Až na jisté výjimky byly jejich aktivity až do 2. světové války omezeny pouze na území jednotlivých států a organizovaný zločin byl chápán pouze jako lokální problém. Ke skutečnému nadnárodnímu rozšiřování dochází od 70. let 20. století, největší vliv však měl rozpad tzv. „východního bloku“, v jehož důsledku došlo k velké migraci osob i kapitálu, rozvíjí se zejména obchod s drogami, zbraněmi, vojenským materiálem, s lidskými orgány nebo s člověkem jako zbožím pro trh s prostitucí. Působením na mezinárodní úrovni získávají organizace přístup na lukrativní trhy a současně převádějí zisky z nezákonných činností přes celosvětový finanční systém. I přes mezinárodní charakter má většinou každá organizace základnu v jedné zemi a přestože jejich praktiky zasahují do jiných států, kde spolupracují s příslušníky jiných etnik, hlavní vedení organizace zůstává v rukou stejného etnického prvku. A právě kritérium etnického původu slouží pro rozlišování jednotlivých velkých zločineckých organizací s mezinárodní působností.

Mezi nejvýznamnější patří italský zločin, představovaný sicilskou Mafií, Camorra a N'dranghetta. Tyto organizace vznikly již v 19. století. Mezi novější řadíme organizaci Sacra Corona Unita. Italské skupiny mají výraznou hierarchickou strukturu, která vychází z rodinných tradic a výrazného autoritářského vůdcovského principu.

Pro čínský organizovaný zločin jsou charakteristické především tzv. triády. Jde spíše o decentralizovanou síť vybudovanou na vzájemné komunikaci, podpoře a součinnosti mezi členy.

Velmi známou japonskou organizací je Jakuza, jejíž skupiny jsou organizovány podobně jako rodina. V japonském prostředí vystupují její členové otevřeně, nesnaží se příliš zakrývat svoji příslušnost k organizaci. Jakuza není tak expanzivní jako triády, ale její aktivity mimo území Japonska již byly zaznamenány.

Nejvýznamnější zločineckou organizací v USA je Cosa Nostra, kterou vytvořili italscí přistěhovalci a v mnohém převzali tradiční struktury a rituály italské Mafie. I zde je základní jednotkou rodina, kterých je v USA několik desítek. V čele každé stojí kmotr se svými poradci a kontrolují své vlastní teritorium.

Pokud jde o situaci v dřívějším SSSR, tehdejší podmínky na jedné straně bránily rozvoji klasických forem organizovaného zločinu, na druhé straně byl trvalý nedostatek zboží důvodem existence černého trhu. Změna poměrů počátkem 90. let pak dala

podnět pro ustálení existujících organizací a zároveň vzniku nových. Většina těchto organizací je založena na etnickém principu, jejich struktura je hierarchická. Charakteristický je vysoký podíl brutálního násilí, nebezpečné je také zapojení příslušníků bývalé politicko-ekonomické elity do zločineckých skupin, které může vézt k působení na současné mocenské a ekonomické struktury.

Dále můžeme mezi významné mezinárodní zločinecké organizace zařadit např. kolumbijské organizace, které se orientují na obchod s drogami. Poměrně nový prvek představují nigerijské organizace vzniklé v 80. letech 20. století, které se zaměřují na pašování drog a finanční podvody především prostřednictvím internetu mimo území země. Jednou z nejnovějších a dobře organizovaných skupin je albánská mafie. Vzešla z prostředí, které bylo dlouho dobu izolováno komunistickým režimem, proto v ní přetrvává velká soudržnost rodinných klanů, dodržování kodexů tradičního zákona, patriarchát.

Na území České republiky se organizovaný zločin před rokem 1989 téměř nevyskytoval, s výjimkou určitých prvků organizovanosti, které lze nalézt u nelegální směny valut. Důvodem byla jednak výrazná role represivních složek státu, dále pak nedostatek poptávky po nákladném nelegálním zboží a službách. Po změně politického uspořádání nastal volný pohyb zboží, investic, kapitálu, došlo k řadě reforem. Česká republika byla začleněna do demokratické Evropy a zároveň s tím vším se zvýšil i pohyb nelegálního zboží, kapitálu, služeb a osob a díky své geografické poloze se Česká republika stala také významnou tranzitní zemí, později i zemí cílovou. Kromě zahraničních skupin se začali do organizovaného zločinu zapojovat také občané České republiky⁴. Organizovaný zločin se na území České republiky stabilizoval již během 90. let pokud jde o demografické rozdělení pachatelů z hlediska národnosti nebo o pronikání do stejných struktur v politice, justici a státní správě. I přesto v dnešní době jisté změny oproti 90. letům existují. Zejména se zvýšila organizovanost, kriminalita je propracovanější, efektivnější, zahrnuje více oblastí, používá dokonalejší technické prostředky. Organizovaný zločin je v současné době mnohem nebezpečnější, protože je řízen nepřímou, anonymní. Další posun lze sledovat ve změně způsobu páchaní trestné činnosti. Ustupuje se od zjevných násilných projevů, naopak narůstá hospodářská

⁴ Příloha č. 1

trestná činnost, podvody. Organizovaný zločin také více prorůstá do státní sféry, má kontakty v policii a jiných bezpečnostních složkách, ovlivňuje média, pachatelé mají často vysoké postavení v podnikatelské sféře. Velkým problémem v posledních letech se stává korupce. Slouží k získání potřebných informací, k vytváření sítě kontaktů, k zajištění beztrestnosti. Korupce se spolu s praním špinavých peněz objevuje mezi zabezpečovacími činnostmi zločineckých skupin z hlediska míry rozšířenosti na předních místech.⁵

1.3 Formy organizovaného zločinu

Vedle klasických forem organizovaného zločinu se v posledních letech objevují formy nové, které se přibližují stále více podmínkám tržního hospodářství. Organizovaný zločin se dokáže velmi dobře přizpůsobit vnějšímu prostředí, sortiment zboží a služeb, které zločinecké organizace nabízejí, je stále širší a působí i v oborech, na jejichž činnosti se legálně podílejí i jiné osoby. Dochází tedy k překrývání černého a normálního trhu, což je velmi nebezpečné, protože se jednak upevňuje hospodářská stabilita zločineckých organizací a dále se do hospodářského prostředí zavádějí nepřijatelné praktiky jako vydírání, násilí, korupce. Dále pokračuje proces internacionalizace organizovaného zločinu. Tento jev začal již v 60. letech, ale v posledních letech výrazně zesílil díky pokračující politické a hospodářské integraci zemí západní Evropy. Dalším rysem organizovaného zločinu je vzrůstající technizace, modernizace a profesionalizace. Technické vybavení na vysoké úrovni pomáhá nejen přímo k páčání trestných činů, ale také jako prostředek umožňující uniknout trestnímu postihu. Častá je také spolupráce s externími specializovanými odborníky např. v rámci daňového nebo právního poradenství. V poslední době se doprovodným znakem organizovaného zločinu stává korupce, zejména pokud jde o hospodářskou kriminalitu.

⁵ Příloha č. 2

Typické formy organizované kriminality lze dle Konráda⁶ rozdělit do dvou fází a to podle tvorby zisku a realizace zisku.

Formami ve fázi tvorby zisku jsou zejména:

- Výroba, přeprava a distribuce omamných a psychotropních látek
- Organizovaná prostituce a hazardní hry
- Nelegální obchod se starožitnostmi a uměleckými předměty
- Krádeže motorových vozidel
- Nelegální obchod se zbraněmi, výbušninami a strategickými surovinami
- Padělání a pozměňování dokladů, peněz a platebních prostředků
- Nelegální migrace osob a zprostředkování práce cizincům
- Hospodářská kriminalita
- Počítačová kriminalita
- Kriminalita spojená s násilnými formami konkurenčního boje zločineckých struktur
- Násilná kriminalita

Formami ve fázi realizace zisku jsou zejména:

- Kriminalita spojená s legalizací zisku (praní špinavých peněz)
- Kriminalita spojená s pronikáním zločineckých struktur do státní sféry (korupce)
- Kriminalita spojená s nelegálním získáváním politické moci (terorismus)
- Kriminalita spojená s obstaráváním státních a jiných zakázek

⁶ MUSIL, J.; KONRÁD, Z.; SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2.vyd. Praha: C.H.Beck. 2004, s.530.

Předpoklady pro boj s organizovanou kriminalitou

1.4 Právní nástroje v České republice

1.4.1 Hmotněprávní nástroje

Z důvodu vzrůstající kriminality a její organizovanosti a také z důvodu vázanosti České republiky závazky plynoucími z mezinárodního práva bylo nutné problematiku organizované kriminality lépe právně upravit. Nový trestní zákoník je důkazem současného trendu zpřísnování trestní represe a přestože je tento přístup často předmětem kritiky, dle mého názoru je závažnost organizovaného zločinu dostatečným důvodem pro zpřísnování trestních sankcí a zavedení nových institutů do trestněprávních předpisů.

Dřívější trestní zákon z roku 1961⁷ užíval pojem „zločinné spolčení“, které bylo postihováno v rámci trestného činu účasti na zločinném spolčení dle § 163a. Místo tohoto pojmu zavedl a definoval nový TZ v § 129 pojem „organizovaná zločinecká skupina“, kterou je společenství více osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, která je zaměřena na soustavné páchání úmyslné trestné činnosti, přičemž všechny tyto znaky je třeba bezpečně prokázat. Pokud jde tedy o pojmové znaky, shoduje se definice organizované zločinecké skupiny s pojmem zločinného spolčení. Změnou názvu došlo ke sjednocení s Úmluvou OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu⁸, která užívá pojem „organized criminal group“ a zavedením tohoto pojmu byl naplněn požadavek Vídeňského centra OSN pro prevenci mezinárodního zločinu, podle kterého má Úmluva mimo jiné zavést i jednotné terminologické standardy. Dle názoru Coufalové⁹ měl však zákonodárce věnovat

⁷ § 163a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

⁸ Úmluva OSN proti organizovanému nadnárodnímu zločinu, 2000.

⁹ COUFALOVÁ, B. Hmotněprávní instituty pro boj s organizovaným zločinem podle nového trestního zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 82.

pozornost také obsahové stránce tohoto pojmu. Jak vyplývá ze statistických údajů¹⁰, mezi počtem stíhaných a obžalovaných osob a osob odsouzených je zřejmý nepoměr. „Úskalí této definice s největší pravděpodobností spočívá v prokazování vnitřní organizační struktury dané organizace, stejně jako dokazování faktu, že jednotliví členové mají určitým způsobem rozděleny funkce a že v rámci organizace funguje dělba činností. Pozice orgánů činných v trestním řízení je v tomto okamžiku nezáviděníhodná.“ Pokud se totiž nepodaří prokázat znaky zločinného spolčení, pachatelé mohou být stíháni pouze jako členové organizované skupiny.

TZ dále rozlišuje „organizovanou skupinu“, legální definici nedává. Dle judikatury¹¹ jde o sdružení nejméně tří osob, ve kterém je prováděna určitá dělba úkolů mezi jednotlivé členy sdružení a jejíž činnost se vyznačuje plánovitostí a koordinovaností, což zvyšuje pravděpodobnost úspěšného provedení trestného činu a tím i jeho společenskou škodlivost. Tato skupina obvykle nemá dlouhodobý charakter. Stejně jako v předchozí úpravě rozlišuje TZ spáchání trestného činu ve prospěch organizované zločinecké skupiny jako skutečnost, která je významná pro určení druhu a výše trestu a samotnou účast na organizované zločinecké skupině jako trestný čin upravený nově v sedmém dílu hlavy desáté TZ.

Skutková podstata trestného činu účasti na organizované zločinecké skupině upravená v § 361 TZ postihuje založení organizované zločinecké skupiny, účast na její činnosti nebo její podporu, aniž byl spáchán jakýkoliv trestný čin ve prospěch takové skupiny. Přísněji je trestné jednání směřující k páchání vlastizrady (§ 309), teroristického útoku (§ 311) nebo teroru (§ 312) nebo jednání pachatele, který je vedoucím činitelem nebo představitelem organizované zločinecké skupiny směřující k páchání vlastizrady, teroristického útoku nebo teroru, čímž se navazuje na Rámcové rozhodnutí Rady Evropské unie č. 2002/475/JVV o boji proti terorismu. Objektem tohoto trestného činu je tedy potlačování organizované kriminality. Založení organizované zločinecké skupiny může spočívat v jakékoliv činnosti směřující ke vzniku organizace a obvykle není vázané k žádnému formálnímu ustavujícímu aktu. Účastí se rozumí jakákoliv aktivita v rámci činnosti organizace, která ani nemusí být trestným činem, stačí, že si pachatel uvědomuje, že konkrétní čin provádí ve prospěch

¹⁰ Příloha č. 3

¹¹ Rozhodnutí R 53/1976, R 45/1968.

organizované zločinecké skupiny. Podporou je také činnost ve prospěch této skupiny, tentokrát ji ale vykonávají osoby stojící mimo skupinu. Ke spáchání tohoto trestného činu se vyžaduje zavinění ve formě nepřímého úmyslu, pachatel tedy musí být alespoň srozuměn s tím, že organizace naplňuje pojmové znaky organizované zločinecké skupiny dle § 129 TZ. § 361 odst. 4 TZ dále uvádí, že se na pachatele tohoto trestného činu neužijí ustanovení § 107 a 108 a to z důvodu zákazu dvojího přičítání téže skutečnosti.

Pokud však ten, kdo spáchal čin uvedený v § 361, učinil o tomto činu oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu v době, kdy nebezpečí, které hrozilo zájmu chráněnému TZ ještě mohlo být odstraněno, pak pro tento čin nebude z důvodu účinné lítosti dle § 362 TZ trestný. Účelem tohoto ustanovení je předcházet takovéto závažné trestné činnosti a včas ji odhalovat ještě před porušením zájmů chráněných TZ. V tomto případě není podmínkou dobrovolnost oznámení, takže si beztrestnost může pachatel zajistit i v případě oznámení vynuceného okolnostmi.

TZ dále v § 363 upravuje beztrestnost agenta¹².

V § 107 TZ definuje pojem pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Vychází se při tom z pojmu organizované zločinecké skupiny definovaného v § 129. Pachatelem podle tohoto ustanovení bude osoba, která spáchala trestný čin ve prospěch organizované zločinecké skupiny nebo ten, kdo spáchal takový čin vědomě se členem takové skupiny nebo v úmyslu takové skupině pomáhat. Zákon tedy uvádí celkem 3 typy vztahů pachatele k organizované zločinecké skupině, jejichž společným znakem je, že se musí jednat vždy o spáchání úmyslného trestného činu. Půjde tedy zejména o organizovaný zločin spočívající v praní špinavých peněz, obchodování s drogami, v organizování prostituce, v násilném vymáhání peněz, apod. Dále toto ustanovení umožňuje souběžný postih pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny a jeho současné spáchání týmž pachatelem jako členem organizované skupiny nebo ve spojení s takovou skupinou. V tomto případě nejde o porušení zákazu dvojího přičítání stejné okolnosti, protože jde o znaky skutkové podstaty různých trestných činů. § 108 TZ pak stanovuje pravidla pro ukládání trestu odnětí svobody tomuto pachateli podle zvláštní sazby, kdy

¹² Blíže viz kapitola 3., část 3.3.4.

se horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody stanovená v trestním zákoně zvyšuje o jednu třetinu a pachatel se ukládá trest v horní polovině takto stanovené trestní sazby, navíc je umožněno překročit jinak obecnou maximální dvacetiletou hranici trestu. Jde o postup obligatorní s výjimkou případu, kdy je dán některý z důvodů pro mimořádné snížení trestu odnětí svobody podle § 58 TZ. I v tomto případě se na pachatele vztahují obecná hlediska pro stanovení druhu a výměry trestu.

Z důvodu zefektivnění objasňování zvláště závažných zločinů byl § 178a TŘ zaveden institut spolupracujícího obviněného. Osoby, které se podílejí na činnosti organizovaných zločineckých skupin jsou tímto motivovány k tomu, aby spolupracovali s orgány činnými v trestním řízení, čímž bude usnadněno vyšetřování tohoto druhu trestné činnosti, které je zpravidla spojeno s nedostatkem důkazů. Úprava je v souladu s Rezolucí Rady Evropské unie č. 497/Y0111(01)¹³, podle které mají členské státy přijmout vhodná opatření k povzbuzení osob, které jsou členy nebo které se podílejí na trestných činech organizovaných zločineckých skupin, aby spolupracovaly při soudním řízení. Podobné podněty obsahuje také Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu přijatá.

Při použití tohoto institutu dochází k podstatnému zásahu do zásad legality a oficiality a do principu rovnosti před zákonem, proto je jeho užití vázáno na přísně stanovené podmínky. Aby byla dosažena potřebná motivace obviněných ke spolupráci, soud je povinen k této skutečnosti přihlídnout při ukládání trestu včetně možnosti mimořádného snížení trestu odnětí svobody. Za spolupracujícího obviněného může státní zástupce v obžalobě v řízení o zvláště závažném zločinu označit obviněného, který mu oznámí skutečnosti způsobilé k objasnění takového zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo v její prospěch, nebo které pomohou zabránit jeho dokonání a který se zaváže podat o těchto skutečnostech pravdivou výpověď, dozná se k činu, pro který je stíhán, prohlásí, že souhlasí s označením za spolupracujícího obviněného a státní zástupce takové označení považuje za potřebné. Před tím, než bude obviněný takto označen, musí být vyslechnut a poučen o svých právech, o důsledcích svého postupu, o povinnosti setrvat na svém doznání a o následcích případného poručení svého závazku.

¹³ Rezoluce Rady Evropské unie č.4970111(01) ze dne 20.12.1996 o jednotlivcích, kteří spolupracují při soudním řízení v boji proti mezinárodně organizovanému zločinu.

Soud tedy přihlíží dle § 39 odst.1 TZ při stanovení druhu a výměry trestu mimo jiné i k tomu, jak významným způsobem přispěla tato osoba k objasnění zvlášť závažného zločinu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny nebo pomohla zabránit pokusu nebo dokonání takového činu, dále se tento institut objevuje také ve výčtu obecných polehčujících okolností v § 41 písm. m) TZ. Nejvýznamnější je jeho promítnutí do ustanovení o mimořádném snížení trestu odnětí svobody podle § 58 odst. 4 TZ, kdy soud může snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby.

Znak organizovanosti je dále uveden také v řadě kvalifikovaných skutkových podstat (např. TČ loupeže dle § 173 odst. 2 písm. a) TZ) a je obecnou přitěžující okolností (§ 42 písm. o) TZ).

1.4.2 Procesněprávní nástroje

Trestní řád obsahuje řadu nástrojů sloužících pro účinný boj s organizovanou kriminalitou.

Novelou TŘ z roku 1995 byly v § 8 odst. 2 TŘ rozšířeny podmínky, za nichž mohou soud a státní zástupce vyžadovat údaje, které jsou předmětem bankovního tajemství, údaje z evidence cenných papírů a údaje z daňového řízení, což usnadňuje postih praní špinavých peněz, finanční a daňové kriminality.

Další novelou TŘ došlo k zakotvení operativně pátracích prostředků (§ 158b – 158f TŘ), mezi které řadíme předstíraný převod, sledování osob a věcí a použití agenta. Úprava podpůrných operativně pátracích prostředků je obsažena v zákoně o Policii ČR (§ 72 – 77).¹⁴

Významnými procesními prostředky jsou záměna zásilky (§ 87a TŘ), sledovaná zásilka (§ 87b TŘ), odposlech a záznam telekomunikačního provozu (§ 88, 88a TŘ), domovní a osobní prohlídka, vstup do obydlí, jiných prostor a pozemků (§ 82 – 85c TŘ), zajišťování věcí a prostředků pocházejících z trestné činnosti (§ 78 – 81b TŘ).¹⁵

Protože hlavním cílem organizovaného zločinu je maximalizace zisků, pak je velmi účinným zásahem do činnosti zločineckých organizací zajištění a zabavení jejich

¹⁴ Blíže viz kapitola 3., část 3.3.

¹⁵ Blíže viz kapitola 3., část 3.4.

financí. K tomu slouží institut zajištění peněžních prostředků na účtu u banky upravený v § 79a TŘ¹⁶. Pro ztížení a předcházení legalizace výnosů z trestné činnosti byl přijat v roce 1996 zákon proti praní špinavých peněz¹⁷, který byl nahrazen novým zákonem č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu. Do zákona byla zapracována přímo aplikovatelná nařízení a směrnice Evropského parlamentu a Rady ES¹⁸. Praní špinavých peněz postihuje také § 216 TZ, kde je upravena skutková podstata trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti. Je spojeno zejména s nelegální distribucí drog, pašováním, vydíráním, podvody, daňovými úniky, obchod s „bílým masem“ a další trestné činy. V oblasti boje proti finanční kriminalitě byl schválen zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti. Podle § 4 odst. 1 toho zákona musí být každá platba překračující částku 350 000 Kč provedena bezhotovostně. Účelem zákona je tedy kontrola nad převody vysokých peněžních částek, ale zločinecké organizace často tento zákon obcházejí tak, že finanční částku rozdělí na menší díly, jejichž výše nedosahuje výše stanoveného limitu.

Účinným nástrojem je také zavedení institutu utajeného svědka dle TŘ a ochrana svědků poskytovaná na základě zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením.¹⁹

Roli hrají také formy mezinárodní právní pomoci v trestních věcech a to evropský zatýkácí rozkaz (§ 404 a násl. TŘ), přeshraniční sledování a pronásledování (§ 435 a násl. TŘ) a společný vyšetřovací tým (§ 442 a násl. TŘ).

¹⁶ Blíže viz kapitola 3., část 3.4.

¹⁷ Zákon č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti.

¹⁸ Nařízení Evropského parlamentu a Rady ES č. 1889/2005 ze dne 26. října 2005 o kontrolách peněžní hotovosti vstupující do Společenství nebo je opouštějící, č. 1781/2006 ze dne 15. listopadu 2006 o informacích o plátcích doprovázejících převody peněžních prostředků, Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/60/ES ze dne 26. října 2005 o předcházení zneužití finančního systému k praní peněz a financování terorismu, Směrnice Komise 2006/70/ES ze dne 1. srpna 2006, kterou se stanoví prováděcí opatření ke směrnici Evropského parlamentu a Rady 2005/60/ES.

¹⁹ Blíže viz kapitola 3., část 3.2.1.

1.5 Mezinárodněprávní úprava

Z důvodu internacionalizace organizovaného zločinu by účinný postup proti tomuto jevu nebyl možný bez úzké mezinárodní spolupráce. Řada významných dokumentů vznikla na půdě Organizace spojených národů, Rady Evropy a Evropské unie.

Důležitým podnětem k mezinárodní spolupráci byla Světová konference týkající se mezinárodního organizovaného zločinu v Neapoli v roce 1994. Jejím výsledkem byla Neapolská politická deklaráce a plán celosvětových opatření, čímž se OSN přihlásila k odpovědnosti za prevenci organizovaného zločinu. V roce 1997 pak v rámci Úřadu OSN pro kontrolu drog a prevenci zločinu vzniklo ve Vídni Centrum pro prevenci mezinárodního zločinu, které zastřešovalo vypracování Úmluvy proti mezinárodnímu organizovanému zločinu. Tato úmluva byla přijata v roce 2000 v Palermu. Česká republika k ní přistoupila, ale dosud ji neratifikovala. Úmluva mimo jiné zavazuje účastnické země k přijetí legislativních a jiných opatření k potírání organizovaného zločinu, praní špinavých peněz, korupce. Dále definuje základní termíny, vymezuje policejní a justiční spolupráci při odhalování, vyšetřování a stíhání organizované trestné činnosti. Úmluvu doplňují tři protokoly – Protokol o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi, Protokol proti pašování přistěhovalců po zemi, po moři a letecky a Protokol proti nedovolené výrobě palných zbraní, jejich částí a dílů a střeliva a proti obchodování s nimi.

Důležitá spolupráce v oblasti boje proti organizovanému zločinu je v rámci Evropské unie, která za jeden ze svých prioritních cílů považuje vytvořit „prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti“. Základem této spolupráce bylo podepsání Maastrichtské dohody v roce 1992, spolupráci v oblasti bezpečnosti a justice upravuje tzv. třetí pilíř této dohody. V rámci tohoto pilíře vznikla řada významných úmluv proti mezinárodnímu organizovanému zločinu, např. Úmluva o boji proti korupci úředníků Evropských společenství, 1997, Úmluva o vzájemné pomoci mezi členskými státy EU v trestních záležitostech, 2000, Úmluva o vzájemné pomoci a spolupráci mezi orgány celní správy (Neapolská konvence III), 1997, Úmluva o zřízení Evropského policejního úřadu (Europol), 1995, aj. Na mezivládní konferenci konané v roce 1997 v Amsterdamu byl schválen První akční plán boje Evropské unie proti

organizovanému zločinu, na jehož základě byla dále přijata řada opatření k prevenci a kontrole organizovaného zločinu. Na realizaci opatření Amsterodamské dohody je zaměřen Vídeňský akční plán z roku 1998. V roce 2000 pak byla schválena strategie Evropské unie pro začátek příštího tisíciletí v oblasti prevence a kontroly organizované kriminality²⁰. Na základě dohod z Tampere z roku 1999 Evropská rada přijala v roce 2001 rozhodnutí o vytvoření Evropské sítě prevence zločinu a v souvislosti s tím také ustanovila Fórum prevence organizovaného zločinu. Každoročně je pak v rámci EU vypracovávána Zpráva Evropské unie o situaci v oblasti organizovaného zločinu.

Další dokumenty řešící vybrané specifické aktivity organizovaného zločinu jsou:

- Úmluva OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami, 1988
- Úmluva Rady Evropy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu, 1990
- Úmluva Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích, 1997

1.6 Neprávní nástroje

Vedle právních prostředků boje proti organizovanému zločinu existují také opatření, která nejsou právně závazná, mají pouze doporučující a programový charakter, nicméně příslušné orgány se jimi řídí. Jde zejména o materiály Ministerstva vnitra ČR, Policie ČR²¹, zpravodajských služeb a dalších subjektů.

Nejvýznamnějším dokumentem byla vládní Koncepce boje proti organizovanému zločinu z roku 1997. Tato koncepce byla aktualizována usnesením vlády ČR č. 1044 ze dne 23.10.2000, v květnu 2006 pak Ministerstvo vnitra vypracovalo Informace o plnění Aktualizované koncepce boje proti organizovanému zločinu, kde bylo zhodnoceno plnění stanovených 10 úkolů koncepce. Zcela nová koncepce je z roku 2008. Je

²⁰ European Council: Document 6611/00 Crimorg 36, „The Prevention and Control of Organized Crime: A European Union Strategy for Beginning of the New Millenium“. *Bulletin EU*. 2000, č. 3.

²¹ Souhrnné výroční zprávy celorepublikových útvarů Policie České republiky.

rozdělena do tří kapitol – první kapitola definuje organizovaný zločin a popisuje jeho aktivity v ČR, druhá vyhodnocuje dosavadní koncepce boje proti organizovanému zločinu a třetí obsahuje návrhy opatření k boji proti organizovanému zločinu.

Dále pak existuje řada koncepcí, které řeší problematiku organizovaného zločinu v rámci jednotlivých konkrétních oblastí:

- Národní strategie protidrogové politiky (2010 – 2018)²²
- Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (2008 – 2011)²³
- Strategie vlády v boji proti korupci (2006 – 2011)²⁴
- Národní akční plán boje proti terorismu (2012 – 2012)

²² Národní strategie protidrogové politiky na období 2010 – 2018 schválená usnesením vlády č. 340 ze dne 10.5.2010.

²³ Národní strategie boje proti obchodování s lidmi pro období let 2008 – 2011 schválená usnesením vlády č. 67 ze dne 23.1.2008.

²⁴ Strategie vlády v boji proti korupci na období let 2006 – 2011 schválená usnesením vlády č. 1199 ze dne 25.10.2006.

2. Odhalování, vyšetřování a prevence organizovaného zločinu

Pachatelé působící v rámci organizovaných skupin jednají před spácháním, při páčání, ale i po spáchání trestného činu vysoce latentně, proto při vyšetřování organizovaného zločinu nestačí používat pouze běžné vyšetřovací metody, ale je nutné zaměřit se na metody ofenzivní. Především jde o utajené získávání informací přímo z prostředí organizace, zejména ohledně její struktury, aktivit, vzájemných vztahů a spáchané i připravované trestné činnosti. Při tom jsou používány zákonné prostředky zakotvené v TR, v zákoně o Policii a dalších normách, výsledky jsou použitelné také jako důkazy v trestním řízení. Od běžných metod a prostředků vyšetřování a odhalování se liší zejména mírou zásahu do ústavou zaručených práv a svobod, která je daleko intenzivnější a proto je jejich použití možné pouze na základě zákona a v jeho mezích. Dalším znakem je jejich utajování před veřejností i subjekty, proti kterým jsou použity, protože jednak by samy o sobě ztratily smysl, ale také by byl ohrožen život nebo zdraví policistů, kteří je aplikují. Z těchto důvodů podléhají velmi přísnému povolovacímu režimu a o jejich povolení rozhoduje příslušný soudce.

Vedle operativně pátracích prostředků se při vyšetřování používají výslechy svědků a obviněných, znalecké dokazování, domovní prohlídky a prohlídky jiných prostor a pozemků a podobně.

2.1 Zvláštnosti podnětů a předmětu vyšetřování

Specifikem podnětů v oblasti vyšetřování organizovaného zločinu je, že v okamžiku oznámení nebo zjištění určitého skutku trestného činu není zřejmé, že se jedná právě o projev organizované kriminality. Informace získané na počátku vyšetřování jsou většinou málo jednoznačné, proto rozhodující postavení mají poznatky a informace zpracované službami kriminální policie a vyšetřování, hlavně zvláštními útvary, jako je Útvar pro odhalování organizovaného zločinu. Může to být ale také oznámení nebo upozornění z jiných součástí policie a jiných institucí, zejména

pořádkové a dopravní policie, celních orgánů nebo finančních úřadů. V neposlední řadě hrají důležitou roli také poznatky získané v souvislosti s jiným vyšetřováním.

Další pramen podnětů souvisí s povinností oznámení podezřelého obchodu podle zákona o některých opatřeních proti legalizaci výnosu z trestné činnosti²⁵, který zavádí povinnosti finančních institucí podat informace o tzv. podezřelých obchodech a identifikovat účastníky obchodů v hodnotě přesahující částku 500 tisíc Kč Ministerstvu financí. Základním útvarem pro šetření podezřelých obchodů, získávání relevantních informací a jejich průběžnou analýzu s cílem zjistit, zda se jedná o podezření ze spáchání trestného činu a v takovém případě zpracovat trestní oznámení je Finanční analytický útvar Ministerstva financí (FAÚ). FAÚ je součástí celosvětové sítě tzv. finančních zpravodajských jednotek, které byly zřízeny za účelem boje proti praní špinavých peněz a financování terorismu²⁶. Svoji činnost zahájil v roce 1996²⁷. Mimo šetření oznámení na podezřelé obchody FAÚ zpracovává informace pro zahraniční partnerské instituce a to na základě zákonného ustanovení o mezinárodní spolupráci.

Řada signálů plyne také z instrumentů mezinárodní spolupráce. Evropská unie je postavena na třech pilířích a třetí pilíř je tvořen právě spoluprací v oblasti justice a vnitřních věcí, tedy policejní a soudní spolupráce a je řešen na bázi mezivládní spolupráce. Amsterodamská smlouva, která v roce 1997 zrevidovala smlouvu Maastrichtskou z roku 1992, rozšířila a zpřesnila rámec spolupráce v této oblasti, mimo jiné prostřednictvím zavádění opatření směřujících k potírání trestné činnosti s důrazem na boj proti terorismu a organizovanému zločinu, zejména podporou principu dostupnosti a výměny informací a řešení krizí uvnitř EU s přeshraničním účinkem. Nástroje policejní spolupráce se neustále zdokonalují a jejich počet se rozšiřuje. Mezi nejvýznamnější patří harmonizace právních předpisů, spolupráce ministerstev, soudních, policejních a celních orgánů, operativní spolupráce, shromažďování,

²⁵ § 18 zákona č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu.

²⁶ Právní rámec tvoří Úmluva o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu ze dne 8.11.1990.

²⁷ Na základě vyhlášky ministerstva financí č. 183/1996 Sb., vydané v rámci zmocnění daného zákonem č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti.

zpracovávání a výměna informací, usnadněné vydávání trestně stíhaných nebo odsouzených osob do zahraničí díky evropskému zatýkácímu rozkazu, atd. Koordinací mezinárodní spolupráce Policie ČR se zahraničními orgány je pověřen Odbor mezinárodní policejní spolupráce (OMPS) Policejního prezidia ČR v rámci mezinárodních organizací a institucí podílejících se na prosazování práva. OMPS sdružuje INTERPOL, EUROPOL, SIRENE, oddělení pro zahraniční styky a organizační oddělení.

INTERPOL (angl. ICPO - International Criminal Police Organization) je mezinárodní organizace kriminální policie, která zabezpečuje policejní spolupráci v kriminálně-policejní oblasti mezi smluvními státy organizace, Generální sekretariát sídlí ve francouzském Lyonu, v rámci každé smluvní země působí Národní ústředny INTERPOLU (NUI).

EUROPOL (European Police Office), neboli Evropský policejní úřad sídlící v Haagu v Nizozemí je organizace patřící pod EU, která se zabývá prevencí a potíráním organizované trestné činnosti. Členy jsou členské státy EU, některé další země mohou být přidružené. Mezi činnosti EUROPOLU patří výměna dat a informací mezi mezinárodními policejními úřady, poskytování odborných a technických informací a zpravodajská činnost. Protože EUROPOL nemá výkonnou moc, která by překračovala hranice států, funguje na principu mezinárodní strategické spolupráce. Jednotlivé členské státy na svém území zřizují Národní jednotku Europolu (Europol Nation Unit – ENU).

Systém SIRENE (Supplementary Information Request at the National Entry) je součástí Schengenského informačního systému (SIS) a představuje soustavu národních kanceláří jednotlivých zemí EU, které plní všechny úkoly v oblasti získávání informací a jejich koordinace související s pátráním po osobách i věcech. V ČR je Národní centrála SIRENE začleněna do Odboru mezinárodní policejní spolupráce společně s Národní jednotkou Europolu a Národní jednotkou Interpolu. Národní centrála SIRENE spolupracuje se soudy, státními zastupitelstvími, ministerstvem spravedlnosti a partnery v členských státech, významná je pak hlavně spolupráce s Eurojustem, jehož hlavním úkolem je prohloubení a rozšíření soudní spolupráce při vyšetřování a trestním stíhání závažné přeshraniční a organizované trestné činnosti. Národní centrála SIRENE plní také veškeré úkoly související s institutem evropského zatýkácího rozkazu.

Protože instituce Evropského společenství přikládají velký význam boji s nadnárodním organizovaným zločinem, podvody a jinými ilegálními aktivitami poškozujícími rozpočet Společenství, vytvořila Evropská komise ve svém rámci Evropský úřad pro boj proti podvodům (OLAF)²⁸. OLAF vykonává veškeré pravomoci pro šetření udělené Komisi legislativou Společenství a dohodami se třetími zeměmi s ohledem na posílení boje s podvody, korupcí a jakýmikoliv jinými ilegálními aktivitami ovlivňujícími finanční zájmy Evropského společenství. Nejvyšší státní zastupitelství v Brně se stalo centrálním kontaktním místem pro spolupráci České republiky s tímto výkonným úřadem Evropské komise na základě uzavřené smlouvy ze dne 1.1.2002²⁹.

Předmět vyšetřování vyplývá jak z druhu trestných činů spáchaných organizovanou skupinou, tak i ze specifických znaků organizované kriminality. Jde jednak o vyšetřování konkrétního spáchaného trestného činu, ale dále musí být prokázáno, že se jedná o jeden ze skutků zločinecké organizace, takže se zjišťují okolnosti vzniku organizace, její složení a struktury, funkce a postavení jednotlivých členů, identifikace a úloha externích pracovníků, zjištění a prokázání zisku, mezinárodní napojení na kriminální skupiny, atd. Vyšetřování v této oblasti navíc vyžaduje vysokou míru koordinace a spolupráce, všechny složky zapojené do procesu musí být vysoce vyškoleny a zapojeny jsou často subjekty s vysokými odbornými znalostmi a dlouholetou praxí.

Typické je v těchto případech použití operativně pátracích prostředků na základě TŘ, konkrétně je úprava obsažena v § 158b – 158e TŘ, které slouží k získání skutečností důležitých pro trestní řízení.³⁰

²⁸ Rozhodnutí Evropské komise č. 1999/352 ze dne 28.4.1999.

²⁹ <http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=2703>, stav ke dni 11.3.2011.

³⁰ Blíže viz kapitola 3., část 3.3.

2.2 Zvláštnosti počátečních a následných úkonů

Počáteční úkony při vyšetřování organizovaného zločinu jsou značně specifické. Klasický postup „od trestného činu k pachateli“ nelze na rozkrytí a dokumentaci trestné činnosti zločinecké organizace aplikovat, postup bude závislý na charakteru organizovaného zločinu a na fázi a stadiu činu, ve kterém by se zahajovalo trestní řízení. Úkony jsou vázány také na obecnou charakteristiku projevů organizovaného zločinu, takže půjde např. o úkony směřující ke zjištění a monitorování činnosti organizace, identifikaci a zdokumentování hierarchie, organizace, členské základny apod. Může jít také o úkony, jejichž cílem je proniknout do zločinecké organizace.³¹ Tyto úkony směřují do stádia přípravy činu nebo monitorování činnosti. V případě, že už k činu došlo pak bude opět záležet na formě a následku činu. K počátečním a následným úkonům bude patřit zejména ohledání místa činu, vyhledání a zajištění stop, kontrola osob, automobilů, zjišťování svědků, jejich výslechy apod. Z následných úkonů jsou velmi důležité zejména výslechy svědků. Velmi významným úkonem v počáteční fázi odhalování a vyšetřování je pátrání po členech zločinecké organizace. Může jít o cílené pátrání po konkrétní podezřelé osobě nebo o permanentní pátrání po zločinecké organizaci, od které se pak postupuje ke konkrétnímu pachateli činu. Protože zpravidla není známa konkrétní podoba podezřelé osoby, zpravidla tu je velmi nápomocná výslechová činnost.

Pokud jde o typické stopy, je jich mnoho a vyznačují se různorodostí. Např. u vynucované prostituce jsou typické sexuální trestné činy, při kterých se zajišťuje různý biologický materiál pro následné zkoumání DNA, pro krádeže motorových vozidel jsou naopak typické materiální stopy. Časté jsou stopy po různých nástrojích, trasologické stopy po obuvi nebo dopravních prostředcích. U hospodářských trestných činů jsou to zejména listinné důkazy a technické nosiče informací.

Postup odhalování, objasňování a vyšetřování lze popsat jako systém několika kroků³²:

³¹ Např. policejní agenti.

³² MUSIL, J.; KONRÁD, Z.; SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. vyd. Praha: C.H.Beck. 2004, s. 533.

- Zjišťování a monitorování charakteristických projevů (tzv. indikátorů) trestné činnosti
- Zjišťování a monitorování doprovodných projevů kriminálních i nekriminálních aktivit
- Analýza a vyhodnocování informací o charakteristických projevech kriminálních i nekriminálních aktivit
- Identifikace zločineckých organizací
- Zadokumentování organizační struktury
- Průnik do struktur organizace
- Dokumentace trestné činnosti operativně pátracími metodami a prostředky
- Určení vhodného momentu realizace v součinnosti s orgány státního zastupitelství
- Počáteční vyšetřovací úkony a urychlené rozvinutí dokazování trestné činnosti a struktury zločinecké organizace

2.2.1 Výslech svědků (problematika utajeného svědka)

Výpověď svědka v trestním řízení je základním a mnohdy nejdůležitějším důkazním prostředkem. Přestože kriminalistika disponuje stále modernějšími metodami odhalování trestných činů a jejich pachatelů, svědecká výpověď je stěžejním důkazem při rozhodování o vině a trestu. Především pro organizovanou kriminalitu je typické zakrývání stop organizovaného zločinu jako prostředek znemožnění odhalení trestných činů prostřednictvím různých forem nátlaku jak na osoby svědků, tak i na jejich rodinné příslušníky s cílem odradit je od jejich zákonné povinnosti svědčit. Zejména v souvislosti s rozvojem organizovaného zločinu je proto věnována pozornost ochraně a utajení totožnosti svědka.

Ochrana je svědkům poskytována jednak pomocí institutu utajeného svědka³³, tak i prostřednictvím zvláštní ochrany svědka³⁴.

³³ § 55 odst. 2 zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.

³⁴ Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením.

Institut utajeného svědka se v trestním řádu objevil díky novele provedené zákonem č. 292/1993 Sb., ohledně této úpravy ale byl podán dne 23.2.1994 u Ústavního soudu návrh na zrušení § 55 odst. 2 a § 209 TŘ z důvodu jejich rozporu s LZPS, Mezinárodním paktem o občanských a politických právech a také s Evropskou úmluvou. Šlo o rozpor v tom, že anonymní výslech svědka vylučuje provedení důkazů postavením obviněného tváří v tvář svědkovi, když jeho výpověď nesouhlasí s výpovědí svědka a rozpor nelze vyjasnit jinak. Ústavní soud rozhodl nálezem ze dne 12.10.1994, sp.zn. Pl. ÚS 4/94, kdy obě ustanovení TŘ zrušil ke dni 1.3.1995, čímž byla zákonodárci poskytnuta lhůta k provedení novelizace TŘ. Novou právní úpravu se ale nepodařilo včas vytvořit, proto po dobu několika měsíců existoval stav bez právní úpravy ochrany svědka. Novelizace byla provedena až zákonem č. 152/1995 Sb. s účinností od 1.9.1995. Další úpravy pak byly provedeny zákonem č. 265/2001 Sb. Podle platného znění § 55 odst. 2 TŘ: *„Nasvědčují – li zjištěné okolnosti tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědeckví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv, a nelze – li ochranu svědka spolehlivě zajistit jiným způsobem, orgán činný v trestním řízení učiní opatření k utajení totožnosti o podoby svědka; jméno a příjmení a jeho další osobní údaje se do protokolu nezapisují, ale vedou se odděleně od trestního spisu a mohou se s nimi seznamovat jen orgány činné v trestním řízení v dané věci. Svědek se poučí o právu požádat o utajení své podoby a podepsat protokol smyšleným jménem a příjmením, pod kterým je pak veden. Je – li třeba zajistit ochranu těchto osob, orgán činný v trestním řízení učiní bezodkladně všechna potřebná opatření.“* Jde o institut založený na principu subsidiarity, která je naplněna zákonem o Policii ČR³⁵ a zákonem o zvláštní ochraně svědka.

Vedle ochrany svědka je pamatováno také na nezbytnost utajit podobu a totožnost osoby, která vypovídá o trestném činu, pachateli a okolnostech důležitých pro trestní řízení, tedy u osoby, která podává vysvětlení dle § 158 odst.7 TŘ: *„(...)Nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že osobě podávající vysvětlení bude třeba jako svědkovi poskytnout ochranu, je třeba při sepisování úředního záznamu postupovat dle § 55 odst.2 TŘ.“* Toto ustanovení reaguje na situace vyskytující se v minulosti

³⁵Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

v praxi, kdy v dalších stádiích řízení tzv. utajovaný svědek byl požádán o vysvětlení, ale v úředním záznamu byl veden pod vlastním jménem a se všemi osobními údaji a pak byl založen do vyšetřovacího spisu. Z tohoto důvodu je třeba zajistit utajení také osoby podávající vysvětlení, pokud o ní policejní orgán předpokládá, že bude v dalších stádiích řízení vyslechnuta jako svědek a skutečnosti nasvědčují, že jí nebo osobě blízké zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí a nelze spolehlivě zajistit ochranu této osoby jiným způsobem. S ohledem na tuto skutečnost považujeme za utajeného svědka fyzickou osobu odlišnou od obviněného, která vnímala skutečnosti, jež mohou být podkladem pro rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení a u níž vzhledem k možnému ohrožení utajujeme její podobu a totožnost.

Utajení totožnosti svědka je možné chápat ve dvojím smyslu. Jednak je to utajení v přípravném řízení (shora popisovaný stav) a utajení totožnosti v hlavním líčení dle § 209 TR, kde postačuje pouhá obava, že svědku nebo osobě jemu blízké hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí. Otázku nutnosti a formy ochrany řeší soud samostatně podle konkrétních okolností a podmínek³⁶.

Ochrana poskytovaná ze strany Policie ČR je základní krátkodobý obecný způsob ochrany svědka poskytovaný na základě § 2 odst.1 písm.a) zákona o Policii ČR, podle kterého je úkolem policie „(...) chránit bezpečnost osob a majetku (...)“, následně jsou pak specifikována jednotlivá práva a povinnosti policisty při výkonu služby. Žádné konkrétní ustanovení o ochraně svědků zde ale nenajdeme. Pokud je policejnímu orgánu oznámeno nebo je policejním orgánem zjištěno, že svědkovi nebo osobě jemu blízké hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí v souvislosti s podáním svědectví, policejní orgán ověří, zda toto nebezpečí reálně hrozí a zda ochranu svědka nelze zajistit jinak, a poté může přijmout opatření k utajení podoby a totožnosti svědka pro účely trestního řízení. Pokud je zvolen tento postup, je s veškerými písemnostmi vztahujícími se k podobě a totožnosti svědka nakládáno v režimu utajení. Policejní orgán může sám ještě před provedením výslechu osoby zvolit jméno a příjmení, které bude uvedeno ve spisovém materiálu a osobu s tím před jejím výslechem seznámí.

Soud svědka k podání výpovědi předvolává prostřednictvím příslušného policejního orgánu, který odpovídá za bezpečnost svědka, jehož je povinen předvést

³⁶ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 3.12.1997, sp. zn. II. ÚS 104/96.

k jednání soudu tak, aby nedošlo k prozrazení jeho totožnosti a podoby, přičemž současně po celou dobu procesního úkonu odpovídá za bezpečnost svědka. Postup policejních orgánů při provádění opatření k utajení totožnosti a podoby svědka nebo osoby podávající vysvětlení je upraven v Závazném pokynu policejního prezidenta č. 138/2001. Stejnou otázku řeší i Nejvyšší státní zastupitelství v Pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 12/2003.

Zákon o zvláštní ochraně svědka nabył účinnosti dne 1.7.2001 a upravuje způsob ochrany jako soubor opatření, která zahrnují osobní ochranu, přestěhování chráněné osoby včetně příslušníků její domácnosti a pomoc v novém prostředí z hlediska jejího sociálního začlenění a zastírání skutečné totožnosti. Totožnost svědka tedy není utajována, ale zcela změněna. Osoby chráněné podle tohoto zákona musí být informovány o nebezpečí, které jim hrozí a seznámeny se způsobem a podmínkami poskytování zvláštní ochrany a pomoci a tyto podmínky jsou povinny plnit. Ochranu těchto svědků organizuje specializovaný útvar Policejního prezidia České republiky, který rovněž využívá možností mezinárodní policejní spolupráce. Ochrana je poskytována vedle osoby, která podala nebo má podat vysvětlení, svědeckou výpověď nebo jinak pomáhala či má pomoci k dosažení účelu trestního řízení nebo osoba, která je znalcem, tlumočnickem nebo obhájcem také všechny osoby jim blízké. Dále může být ochrana poskytnuta také obviněnému, kde důvodem je pomoc k odhalení a usvědčení dalších pachatelů, kteří se na trestné činnosti podíleli spolu s obviněným. Zákon o zvláštní ochraně svědka umožňuje zajištění zvláštní ochrany a pomoci, ale neznamená to příslib beztrestnosti ani snížení trestu. V této souvislosti nový TZ zavedl institut spolupracujícího obviněného.

Problematické je vymezení osob, které spadají do kategorie osob, které jinak pomáhali nebo mají pomoci k dosažení účelu trestního řízení. Důvodová zpráva se o těchto osobách nezmiňuje, Vantuch sem řadí soudce a další zaměstnance státu, kteří vykonávají působnost orgánů činných v trestním řízení³⁷. S tímto názorem nesouhlasí Marini³⁸, což odůvodňuje z průběhu projednávání návrhu zákona ve sněmovně, kde se v původním návrhu zákona počítalo i s ochranou osob, které jsou policejním orgánem,

³⁷ VANTUCH, P. Nový zákon o ochraně svědka a dalších osob a boj s organizovaným zločinem. *Právní Rozhledy*. 2001, č. 8, s. 360.

³⁸ MARINI, M. *Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka*. Praha: Linde. 2008, s. 98.

státním zástupcem a soudcem. Ústavně právní výbor ale došel k závěru, že orgánům činným v trestním řízení by tato ochrana náležitě neměla z důvodu toho, že jde o osoby, které působí v trestním řízení jako profesionálové, kteří dobrovolně nesou větší míru rizika vyplývající právě z jejich povolání. Pozměňovací návrh předložený výborem sněmovně byl přijat. Dle mého názoru může nejasnost zařazení těchto skupin do okruhu ohrožených osob způsobovat značné komplikace z důvodu neexistence právní jistoty orgánů činných v trestním řízení, že bude jim a osobám jim blízkým poskytnuta potřebná ochrana ze strany státu a proto mohou snadno přejít na stranu obviněného zejména pokud pocítí hrozbu jako vysoce reálnou, která je navíc často spojena s vysokým finančním úplatkem.

Použití institutu utajeného svědka naráží na řadu problémů. Hlavním z nich je kolize základních práv a svobod. Na jedné straně je to právo svědka na ochranu jeho nedotknutelnosti, na druhé straně právo obviněného na obhajobu a spravedlivý proces. Touto problematikou se zabýval ve svém nálezu Ústavní soud³⁹, který naznačil, že prostředkem minimalizace zásahu do práva obviněného na obhajobu může být právě institut zvláštní ochrany svědka. Také Evropský soud pro lidská práva došel k závěru, že svědků s utajenou totožností může být používáno pouze ve spojení s dalšími důkazy a jen ve zcela nezbytné míře. Soud nepodceňuje význam boje proti organizovanému zločinu, ale právo na řádný výkon spravedlnosti nelze obětovat účelnosti⁴⁰. Zásady spravedlivého řízení vyžadují, aby byla nalezena rovnováha mezi zájmy svědků a obhajoby⁴¹.

Dalším problémem je, že totožnost svědka se v některých případech nepodaří utajit. Zejména je to z důvodů vážného pochybení orgánů činných v trestním řízení, dále se může svědek prozradit sám během své svědecké výpovědi nebo se obviněnému může podařit vytipovat totožnost svědka, protože okruh osob, které přicházejí v úvahu jako svědci, je zpravidla velmi omezený.

K interpretačním potížím dochází v případech, kdy v úvahu přichází jak ochrana svědka dle § 55 odst. 2 TŘ, tak ochrana podle zákona o zvláštní ochraně svědka. Oba

³⁹ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 12.10.1994 sp. zn. Pl.ÚS 4/94.

⁴⁰ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Kostovski ze dne 20.11.1989.

⁴¹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Van Mechelen a ostatní v. Nizozemí ze dne 23.4.1997.

způsoby totiž vycházejí ze zásady subsidiarity. Zvláštní ochrana svědka se aplikuje jen tehdy, nelze – li bezpečnost svědka zajistit jiným způsobem, stejně tak TŘ stanoví, že k utajení identity může dojít jen tehdy, nelze – li jeho ochranu spolehlivě zajistit jinak. Rozpor je vidět i z názoru odborníků. Dle Vantucha : „ *Utajení totožnosti svědka dle § 55 odst. 2 TŘ si vyžaduje minimální finanční náklady, a proto k němu může docházet, v případě potřeby ve stovkách případů ročně. (...) Ochrana ohrožených osob podle nového zákona⁴² bude realizována v omezeném, nezbytně nutném rozsahu (...) především tehdy, když policie zjistí skutečnosti nasvědčující tomu, že svědek nebo jiná osoba zúčastněná na trestním řízení je vystavena vydírání, ohrožení života nebo zdraví a přitom se nepodaří potenciálního útočníka běžnou policejní činností odhalit a tak hrozícímu útoku zabránit.*“⁴³ Naproti tomu Sotonář a Púry tvrdí, že je třeba minimalizovat omezení práva na spravedlivý proces a práva na obhajobu, proto by měla být přednostně použita zvláštní ochrana svědka před utajením totožnosti⁴⁴

Nejvyšší soud se této věci dotkl pouze okrajově ve svém rozhodnutí⁴⁵, kde uvedl, že: „*K utajení totožnosti svědka mohou orgány činné v trestním řízení přikročit tehdy, pokud svědkovi či osobě jemu blízké hrozí v souvislosti s podáním svědeckví újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv. Navíc musí být splněna i zákonná podmínka, že ochranu svědka nelze spolehlivě zajistit jinak.*“

O této problematice se zmiňuje také pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně⁴⁶, ze kterého lze dovozovat, že aplikace zákona o zvláštní ochraně svědka se považuje za ultima ratio, takže přednostně se bude aplikovat institut utajeného svědka dle § 55 odst. 2 TŘ.

Ve většině případů se jedná o ochranu svědka obžaloby, proto předmětem diskuse může být také to, zda ochrana a pomoc může být poskytnuta také svědkovi obhajoby. Pojem svědek nemůže být vykládán pouze jako svědek obžaloby, svědek

⁴² Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením.

⁴³ VANTUCH, P. Nový zákon o ochraně svědka a dalších osob a boj s organizovaným zločinem. *Právní rozhledy*. 2001, č. 8, s. 360.

⁴⁴ SOTONÁŘ, A.; PÚRY, F. K možnostem a limitům využití institutu utajených svědků. *Trestněprávní revue*. 2003, č. 2, s. 46.

⁴⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18.7.2007, sp. zn. 5 Tdo 792/2007.

⁴⁶ Pokyn nejvyšší státní zástupkyně č. 1/2008, o trestním řízení, čl. 23 odst. 3.

obhajoby by měl mít stejná práva a garance. Ani dle důvodové zprávy k zákonu č. 152/1995 Sb. není možné vyvodit závěr, že je ochrana poskytována pouze svědkovi obžaloby, navíc až do pravomocného odsuzujícího rozsudku platí zásada presumpce nevinny. Z těchto důvodů by měla být ochrana poskytována dle mého názoru všem svědkům bez ohledu na to, zda jde o svědka obhajoby či obžaloby.

Zvláštní ochranu a pomoc poskytuje Policie ČR (konkrétně Útvar speciálních činností Služby kriminální policie a vyšetřování Policie ČR) a Vězeňská služba ČR. Vzájemně si musí pomáhat a mohou vyžadovat spolupráci od orgánů veřejné správy. Jde o osobní ochranu, kdy se policisté zdržují nepřetržitě nebo periodicky v bezprostřední blízkosti chráněné osoby, jejího obydlí nebo prostředí, v němž se zdržuje a pokud by této osobě hrozilo nebezpečí i po odsouzení obviněného, budou poskytnuty další formy ochrany a to přestěhování a zastírání skutečné totožnosti. Přestěhovány budou nejen chráněné osoby, ale i příslušníci jejich domácnosti. Protože jde o výrazný zásah do jejich života, je nutná pomoc orgánů státní správy i samosprávy při jejich začleňování do nového prostředí. Zde se často spolupracuje s jinými státy, protože přestěhování v rámci ČR se často jeví jako nedostatečné, a to buď na základě mezinárodní smlouvy, kterou je ČR vázána nebo se souhlasem policejního prezidenta ČR a souhlasem příslušného orgánu cizího státu. V této souvislosti je třeba zmínit také Druhý dodatkový protokol k Evropské úmluvě o spolupráci ve věcech trestních, který byl přijat v rámci Rady Evropy v roce 2001 a který ČR ratifikovala 1.3.2006 a zavazuje smluvní strany poskytovat si vzájemně pomoc při zajišťování ochrany ohroženého svědka. Nejvyšší formou ochrany je pak zastření skutečné totožnosti chráněné osoby. Se souhlasem ministra vnitra se této osobě vydají krycí doklady, je vytvořena legenda o osobní existenci a z ní vyplývající osobní údaje jsou zavedeny do informačních systémů. Jednotlivé formy ochrany jsou poskytovány buď dočasně nebo bez časového omezení a mohou se různě kombinovat. Dle nařízení vlády č. 522/2005 Sb. všechny informace vztahující se k utajení svědka podléhají režimu utajení důvěrné. Součástí ochrany je ale také prověřování této osoby samotné, zda neporušuje podmínky ochrany. Pro tyto účely mohou být použity i technické prostředky, např. odposlech chráněné osoby (§ 88 TŘ) nebo pořizování zvukových a obrazových záznamů (§ 158d TŘ).

Při výslechu utajeného svědka hraje důležitou roli příprava výslechu, která musí zajistit požadavky dle § 55 odst.2 TŘ. Taktiku výslechu nelze předem nikdy přesně

stanovit, ale je nutné určit taktické záměry a podstatné náležitosti plánu výslechu. Předvolávání utajených svědků není v TR upraveno žádným speciálním ustanovením a je zcela na posouzení vyšetřovatele, jakou formu předvolání zvolí. Způsob předvolávání je ale upraven v Závazném pokynu policejního prezidenta č. 24/2000⁴⁷, podle kterého se předvolání svědka provede zpravidla osobně prostřednictvím příslušníka Policie ČR oprávněného seznamovat se s utajenými skutečnostmi a zároveň se mu vysvětlí způsob zajištění jeho utajení. Při vyrozumívání obhájce obviněného, který má právo se účastnit výslechu svědka, kdy by měly být uvedeny i údaje ke ztotožnění vyslychané osoby, je třeba vše formulovat tak, aby nebylo možné skutečnou totožnost svědka zjistit. Vyplývá to z § 165 odst. 3, poslední věta TR : „ *Sdělení o výslechu svědka, jehož totožnost má být z důvodů uvedených v §55 odst.2 utajena, nesmí obsahovat údaje, podle nichž by bylo možné zjistit skutečnou totožnost svědka.*“ Tímto byly přímo zákonem vyřešeny problémy v praxi, do jaké míry je policejní orgán povinen sdělovat údaje o svědkovi, který má být vyslychán. Dále osoba, která je vyslychána, by měla být předvolána s časovým předstihem oproti obhájci, hlavně z důvodu zamezení jejich setkání. Výslech osoby, jejíž totožnost se utajuje, je zvláštním druhem výslechu, ale i u něho je nutné dodržovat základní taktické postupy a nelze pominout ani analýzu výpovědi, protože skutečnost, že jde o utajenou osobu nevylučuje, že může jednat ve prospěch zainteresované osoby.

Ochrana osob, kterým hrozí nebezpečí v souvislosti s trestním řízením, je předmětem i řady právních aktů Evropského společenství. Jde např. o Rezoluci Rady Evropské unie o ochraně svědků v boji proti mezinárodní organizované kriminalitě⁴⁸ a Rezoluci Rady Evropské unie dotýkající se oblasti utajeného svědka⁴⁹.

⁴⁷ Závazný pokyn policejního prezidenta č. 24/2000, čl. 2 písm. b).

⁴⁸ Rezoluce Rady Evropské unie č. 395Y1207 (04) o ochraně svědků v boji proti mezinárodní organizované kriminalitě ze dne 23.11.1995.

⁴⁹ Rezoluce Rady Evropské unie č. 497Y0111 (01) o jednotlivcích, kteří spolupracují při soudním řízení v boji proti mezinárodnímu organizovanému zločinu ze dne 20.12.1996.

2.2.2 Výslech obviněných

Výsledek výslechu obviněného velmi záleží na pečlivé přípravě a zvolení taktiky výslechu v závislosti na konkrétní situaci, zejména pak s ohledem na profil pachatele. Ze specifík sociálních vztahů uvnitř kriminální organizace vyplývají také zvláštnosti výslechu obviněných při vyšetřování organizované kriminality. Vyznačují se konfliktní výslechovou situací, časté jsou lživé výpovědi nebo odmítání vypovídat hlavně z důvodu strachu z následků, které by ze strany organizace mohly následovat. Při vyšetřování organizované kriminality je více obviněných, kterým je nutné znemožnit jakýkoliv kontakt. Vyšetřování komplikuje také fakt, že každý člen organizované skupiny v ní má určité hierarchické postavení, takže často zná pouze část její činnosti a úkoly, které měl sám plnit, bez znalosti dalších souvislostí.

U méně dokonalých a nesoudržných organizací lze využít vnitřních rozporů a vzájemné rivality a začít s výslechem těch, jejichž podíl na trestné činnosti je menší, ale kteří mají vědomosti o činnosti celé organizace. Někdy se používá zvláštní taktický postup, tzv. kontrolovaná koluze, kdy se obviněnému ponechá možnost, aby se kontaktoval se spolupachateli nebo svědky, ale tyto aktivity jsou kontrolovány a lze jimi získat nové důkazy. Časté je také používání reflexních úvah jednotlivých obviněných, protože ačkoliv mohou mít předem domluvené výpovědi a pevné alibi, neví, zda některý z nich nezačal vypovídat pravdivě.

Nově byl zaveden institut spolupracujícího obviněného. Pojem je vymezen v § 178a TŘ, hmotně právní důsledky upravuje TZ (dle § 39 odst. 1 TZ se k němu přihlíží při stanovení druhu a výměry trestu, jde o polehčující okolnost dle § 41 písm. m), je zde také možnost mimořádného snížení trestu dle § 58 odst. 4)). Slouží zejména k usnadnění důkazní situace v podobě doznání a tím i zjednodušení dokazování mimořádně závažné kriminality. Aby mohl být využit tento institut, je nutné splnění několika podmínek. Musí jít o řízení o zvlášť závažném zločinu (dle § 14 odst. 3 TZ), obviněný oznámí státnímu zástupci relevantní skutečnosti uvedené v trestním řádu a zaváže se o nich v přípravném řízení i v řízení před soudem podat úplnou a pravdivou výpověď, dozná se k činu, pro který je stíhán a toto doznání je učiněno svobodně, vážně a určitě, souhlasí s tím, aby byl označen za spolupracujícího obviněného a státní zástupce považuje takové označení za potřebné.

Na taktiku výslechu má podstatný vliv a význam také volba vhodného výslechového prostředí. Většina výslechů souvisejících s vyšetřováním organizované kriminality je velmi náročná a to jednak s ohledem na složitost případů, ale také co do složitosti osobností vyslýchaných pachatelů. Z tohoto důvodu je nutné provádět výslechy ve speciálně zařízených výslechových místnostech s využitím dostupné dokumentační techniky, přičemž veškerá technika musí být nainstalována neskrytě a vyslýchaná osoba o tom musí být poučena. Pořízení zvukového nebo obrazového záznamu se dle § 55a odst. 2 TŘ poznamená do spisu a připojí se také nosič záznamu nebo se uvede, kde je uložen. Výslech prováděný ve speciální výslechové místnosti má řadu výhod, zejména jsou prohloubeny záruky dodržování zákonnosti díky dokumentaci celého procesu, bezpečnost vyslýchajícího, prostředí bez rušivých vnějších vlivů, psychologická a informační převaha vyslýchajícího nad vyslýchaným, možnost okamžité проверки nově získaných informací, atd.

2.3 Operativně pátrací prostředky

Při odhalování organizovaného zločinu je nutné si uvědomit základní motiv činnosti zločineckých skupin, kterým je tvorba zisku. Ofenzivnost a rychlost vyšetřování je závislá na pečlivém a kvalitně provedeném operativně zpravodajském šetření. Pachatelé jednají vysoce latentně, a to před spácháním i po spáchání trestného činu, jejich aktivity jsou plánovité a racionální. Proto je nutné utajeně získávat informace přímo z prostředí zločinecké organizace s cílem poznat její strukturu, vzájemné vztahy, aktivity apod. Relativně snadné je získat informace od nejnižších vrstev organizace, podstatně složitější je proniknout do vyšších stupňů hierarchie. Jde o tzv. monitorování, kdy jsou používány zákonné prostředky a řada výsledků je pak použitelná jako důkaz v trestním řízení. Efektivnější je proaktivní činnost, tedy odhalování připravovaného zločinu, spíše než odhalování pachatele již spáchaného činu, kdy jde o činnost retroaktivní.

Operativně pátrací činnost v nejobecnějším pojetí představuje ucelený systém postupů, používání operativně pátracích prostředků (dále OPP) a podpůrných OPP uskutečňovaný pověřeným policejním orgánem podle TŘ, zákona o Policii ČR, zákona

o Vězeňské službě a justiční stráží ČR a celního zákona. K zabezpečení jednotného výkonu operativně pátrací činnosti byl vydán ZPP č. 131/2001⁵⁰.

Operativně pátrací prostředky byly zařazeny do českého právního řádu na základě novely TŘ zákonem č. 265/2001 Sb. účinné od 1.1.2002. Důvodem jejich zařazení do TŘ bylo odstranění duplicitní úpravy některých zásahů do základních práv a svobod, rozšíření možnosti státního zástupce vykonávat v této oblasti dozor a zajištění jejich procesní využitelnosti pro další trestní řízení. Současná právní úprava umožňuje využití těchto prostředků v průběhu celého trestního řízení o úmyslném trestném činu a v přípravném řízení za dozoru státního zástupce, ustanovení se použijí i v řízení ve věcech mladistvých. Před touto novelou byla v zákoně o Policii ČR⁵¹ zakotvena operativní technika, po 1.1.2002 byly OPP začleněny do TŘ, v zákoně o Policii zůstaly v § 23a jen tzv. podpůrné operativně pátrací prostředky, které jsou nyní upraveny v § 72 - 77 nového zákona o Policii ČR⁵². Mezi tyto podpůrné OPP patří informátor, krycí prostředky, zabezpečovací technika a zvláštní finanční prostředky a slouží zejména k zajištění efektivního použití samotných operativně pátracích prostředků. Od OPP je dále třeba odlišovat zpravodajské prostředky, které používají zpravodajské služby.

Operativně pátrací prostředky můžeme obecně definovat jako soubor opatření policejních orgánů uskutečňovaný podle TŘ a v souladu s dalšími právními předpisy, jejichž účelem je předcházení, odhalování a objasňování trestné činnosti, dále také pátrání po skrývajících se pachatelích, nezvěstných osobách a věcných důkazech. V TŘ jsou vymezeny v § 158b jako předstíraný převod, sledování osob a věcí a použití agenta. Je možno je použít nejen před zahájením trestního stíhání, ale i v etapě po zahájení, kdy se postupuje podle § 158b – 158e TŘ. Po podání obžaloby o použití OPP rozhoduje předseda senátu prvního stupně, a to i bez návrhu státního zástupce.

Nadřazeným pojmem pro ně je operativně pátrací činnost, tedy činnost specializovaných orgánů, která má utajený charakter, protože je uskutečňována speciálními metodami a prostředky, které jsou převážně utajované. Má průzkumný charakter, protože impulzem k jejímu provádění jsou často neurčité podněty, druh

⁵⁰ Závazný pokyn Policejního prezidenta č. 131/2001, čl. 2 písm. c).

⁵¹ Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky.

⁵² Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

a volbu metod a prostředků jejího uskutečňování určuje charakter sledovaného cíle. Operativně pátrací činnost spočívá jednak v používání OPP a podpůrných OPP, které v rámci trestního řízení používá pověřený policejní orgán.

Vedle těchto nových prostředků je v TŘ zakotven v § 88 TŘ novelou zákona č. 178/1990 Sb. odposlech a záznam telekomunikačního provozu, později doplněn o § 88a. Základní rozdíl mezi těmito ustanoveními je v jejich dosahu, kdy odposlech a záznam podle § 88 TŘ působí časově do budoucna, postup podle § 88a TŘ naproti tomu do minulosti.

2.3.1 Zásady při použití operativně pátracích prostředků

Dle § 158b TŘ používání OPP nesmí sledovat jiný zájem, než získání skutečností důležitých pro trestní řízení a lze je použít jen tehdy, nelze-li účelu dosáhnout jinak nebo by bylo jinak jeho dosažení podstatně ztížené a práva a povinnosti osob lze omezit jen v nezbytně nutné míře. TŘ tímto vyjadřuje zásadu přiměřenosti. Dále uvádí, že zvukové, obrazové a jiné záznamy získané při použití OPP způsobem odpovídajícím zákonu lze použít jako důkaz v trestním řízení, z čehož vyplývá, že OPP samy o sobě nejsou důkazem ani důkazním prostředkem a jejich výsledky musí mít určitou uznanou formu. TŘ stanoví jednak podmínky společné obecně pro všechny a dále jsou u jednotlivých OPP stanoveny další konkrétní podmínky jejich použití, které musí být splněny.

Využívání OPP přichází v úvahu jen v podobě monitoringu, tedy dokumentování jednání pachatelů trestné činnosti. Není možné se aktivně podílet na utváření skutkového děje, navádět jiné ke spáchání trestné činnosti, posilovat vůli jiného spáchat trestný čin nebo mu jakoukoliv formou pomáhat. Nepřípustný je tedy takový zásah státu do skutkového děje, který ve své komplexnosti tvoří trestný čin. Zde se vychází z řady nálezů Ústavního soudu, kdy takové vybočení je porušením čl. 39 LZPS a čl. 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod⁵³. Vedle Ústavního soudu se

⁵³ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 22.6.2000, sp. zn. III. ÚS 597/1999, Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 25.6.2003, sp. zn. II. 710/2001.

k problematice vyjádřil i Nejvyšší soud⁵⁴: „*Nejvyšší soud si je vědom nálezu III. ÚS 597/99, avšak podle názoru Nejvyššího soudu není možné aplikovat výrok tohoto nálezu na všechny případy, kdy jednání státu se stává součástí skutkového děje, jelikož při striktním výkladu citované části nálezu, by totiž nemohli být v praxi aplikovány legitimní postupy upravené trestním řádem, jako je např. použití agenta (§ 158e), či předstíraný převod (§ 158c).*“ Z toho lze vyvodit závěr, že o policejní provokaci se bude jednat pouze v případě, kdy neexistuje žádné podezření, že určitá osoba páchá či chce spáchat trestný čin, ale policie záměrně vyvolá rozhodnutí této osoby trestný čin spáchat a vytvoří pro to předpoklady.

OPP lze použít jen v řízení o úmyslném trestném činu a může je používat jen policejní orgán, který je k tomu pověřen příslušným ministrem, tedy ministrem vnitra nebo ministrem spravedlnosti, policejním prezidentem, pokud jde o útvar Policie ČR, jde-li o útvar Vojenského zpravodajství, BIS nebo útvar Úřadu pro zahraniční styky a informace, jejich ředitelem.

OPP lze použít pouze subsidiárně, při povolování používání jednotlivých OPP musí být tedy nejen důvodné podezření ze spáchání úmyslného trestného činu, ale zároveň nesmí být možnost dosáhnout účelu jinými prostředky, zejména zajištěním věcí, výsledkem obviněného a svědků, znaleckým posudkem atd.

Další omezení jejich využití vyplývá z toho, že OPP se používají utajeně speciálními složkami policie a specifikovaným způsobem, což znamená vždy závažný zásah do základních práv a svobod, takže musí být použity pouze tak, aby šlo o zásah pouze v míře nezbytně nutné.

Používání OPP může často překračovat hranice státu, proto je v zákoně o Policii ČR upravena také možnost použít se souhlasem policejního prezidenta a příslušného orgánu cizího státu k provedení předstíraného převodu, ke sledování osob nebo věcí nebo jako agenta také příslušníka zahraničního bezpečnostního sboru⁵⁵.

⁵⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20.5. 2001, sp. zn. 6 Tdo 458/2004.

⁵⁵ § 92 odst. 2 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

2.3.2 Předstíraný převod

Dle § 158c TR: „*Předstíraným převodem se rozumí předstírání koupě, prodeje nebo jiného způsobu převodu předmětu plnění včetně převodu věci, a) k jejímuž držení je třeba zvláštního povolení, b) jejíž držení je nepřípustné, c) která pochází z trestného činu, d) která je určena ke spáchání trestného činu.*“ Pověřené policejní orgány mohou tímto způsobem předstírat smlouvu o koupi a prodeji nebo jiném způsobu převodu předmětu plnění např. darovací smlouvou nebo i nabytím vlastnictví v dědickém řízení. Jde o průlom do zásady právní jistoty dle § 37 OZ a právní úkon je od počátku absolutně neplatný přímo ex lege z důvodu zájmu na odhalení a objasnění trestného činu. Jde o úkon řízený pověřeným policistou, kde iniciativu jednotlivých jednání a volbu plnění stanovuje osoba, proti které se řízení vede.

V souvislosti s organizovaným zločinem se uplatňuje zejména předstíraný převod věcí, ke kterým je třeba zvláštní povolení, což jsou omamné a psychotropní látky, prekursory a jedy⁵⁶, střelné zbraně a střelivo⁵⁷, výbušniny⁵⁸, dále věci, jejichž držení je nepřípustné, tedy věci, které ve své podstatě nemohou ani nesmějí být předmětem vlastnictví ani držby, zejména zakázané zbraně a střelivo. Další kategorií jsou věci pocházející z trestného činu, které si pachatel přisvojil spácháním úmyslného trestného činu a také věci, které byly trestným činem vyrobeny a získány. V tomto případě postačuje pouhý předpoklad, že věc pochází z trestného činu. Konečně je pak možné předstírat převod věci určené ke spáchání trestného činu, pokud byla opatřena za účelem spáchání trestného činu nebo už byla použita a pachatel ji zamýšlí použít při spáchání dalšího činu. Ani zde se nevyžaduje úplná jistota, že věc bude ke spáchání činu použita. Předmětem převodu však nemusí být jen věci movité, ale i různá plnění, služby a odměna za ně. Předmětem nemohou být některá osobnostní práva, lidský život, zdraví. V takovém případě by bylo možné použít institutu agenta dle § 158e TR.

⁵⁶ Zákon č. 167/1998 Sb., o omamných a psychotropních látkách.

Nařízení vlády České republiky č. 114/1999 Sb., kterým se pro účely trestního zákona stanoví, co se považuje za jedy, nakažlivé choroby a škůdce.

Zákon č. 356/2003 Sb., o chemických látkách a chemických přípravcích.

⁵⁷ Zákon č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu.

⁵⁸ Zákon č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě.

Předstíraný převod lze provést pouze na základě písemného povolení státního zástupce ve formě opatření, které není třeba doručovat a není proti němu přípustná stížnost. Nesnese-li věc odkladu, lze provést předstíraný převod i bez povolení, o které se ale musí bezodkladně požádat a pokud do 48 hodin od okamžiku, kdy státní zástupce obdržel žádost, není vydáno a doručeno policejnímu orgánu, musí být provádění převodu ukončeno. Pokud by tedy nebyl splněn požadavek písemného povolení, šlo by o nezákonné použití tohoto prostředku a výsledky by nebyly použitelné pro trestní řízení. Příslušnost státních zastupitelství k povolení předstíraného převodu je stanovena vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb.⁵⁹.

Po provedení úkonu sepíše policejní orgán záznam, který do 48 hodin doručí státnímu zástupci. Ten přezkoumá, zda byl úkon proveden v souladu se zákonem. *„Z důvodu vyloučení jakýchkoliv pochybností o zneužití předstíraného převodu je třeba hledat účel konstruované kontroly užití tohoto prostředku ze strany státního zástupce. (...) Je třeba vyloučit jakékoliv pochybnosti o okolnostech použití tohoto prostředku, zejména o časových souvislostech, tedy právě o okamžiku, kdy Policie ČR navázala za účelem převodu první kontakt (...) Samotné kautely spravedlivého procesu vyžadují, aby se jednotlivci dostalo dostatečných garancí, že se nejednalo o zneužití pravomoci ze strany veřejné moci. Výkon takové pravomoci proto předpokládá kontrolu ze strany dalších orgánů mimo složky Policie ČR.“*⁶⁰ Záznam slouží k informaci státnímu zástupci, ne k důkazu, proto je třeba předstíraný převod v pozdějších stádiích trestního řízení dokazovat podle hlavy V. TŘ a pokud není k dispozici zvukový, obrazový nebo jiný záznam podle § 158b odst. 3 TŘ, je třeba osoby, které operativně pátrací prostředky používaly, vyslechnout jako svědky. Dle výkladového stanoviska Nejvyššího státního zástupce⁶¹ policista, který se podílí na předstíraném převodu, nemůže být nadále činný v téže trestní věci jako policejní orgán, který vykonává prověřování nebo vyšetřování, protože jako policejní orgán by pak byl jako svědek vyloučen pro podjatost v souvislosti s § 30 a 31 TŘ vzhledem k tomu, že vnímal

⁵⁹ § 18a vyhlášky Ministerstva spravedlnosti ze dne 7.1.1994 č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli.

⁶⁰ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 6.6.2006, sp. zn. III. 291/2003.

⁶¹ Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zástupce České republiky, sp. zn. SL 722/2002.

skutečnosti důležité pro trestní řízení. V záznamu o provedeném převodu se nemusejí uvádět údaje o osobě tohoto policisty a totožnost policisty lze za podmínek § 55 odst. 2 TŘ utajit, pokud nebude narušena věrohodnost provedeného záznamu jako důkazu. „Skutečnost, že pachatel jednal v omylu o skutečné identitě osoby (...) není pro posouzení trestnosti relevantní.“⁶² Zároveň ale musí být uchován také neupravený originál příslušného záznamu.

Předstíraný převod lze provést jen se schváleným plánem, který obsahuje zejména výstižný popis situace a okolností, které převod odůvodňují, sledovaný cíl, zúčastněné osoby, navrhovaná opatření atd. Jednotlivé činnosti je pak nutné dokumentovat.

Při užití tohoto institutu v praxi je nutné vyvarovat se policejní provokace, proto je v řízení před soudem velká pozornost věnována právě přezkumu jeho zákonného použití. Důležité rozsudky byly v této oblasti vydány na půdě ESLP. Jde o rozsudek ve věci Teixeira de Castro a další v. Portugalsko⁶³. V tomto rozsudku došel ESLP k závěru, že v demokratické společnosti zaujímá právo na řádný chod spravedlnosti tak výsadní místo, že nemůže být obětováno tomu, co je výhodné a ani veřejný zájem nemůže ospravedlnit použití důkazů získaných v důsledku policejní provokace.

Dále je nutné zmínit, že dle Nejvyššího soudu⁶⁴: „*Nejde o nezpůsobilý pokus trestného činu podle § 8 odst. 1 TZ (nyní § 21 odst. 1 TZ) ani o zánik trestnosti pokusu trestného činu podle § 8 odst. 3 písm. a) TZ (nyní § 21 odst. 3 písm. a) TZ), pokud pachatel fakticky odmítne převzít jinou látku (dodanou v rámci předstíraného převodu podle § 158c po dohodě s Policií ČR v jiné kvalitě a hodnotě), než kterou objednal na základě zfalšovaných dokladů. Do fáze pokusu ve smyslu § 8 odst.1 TZ (nyní § 21 odst. 1 TZ) se jednání pachatele dostalo již zfalšováním dokladů a objednávky. Okolnost, že pachatel neměl zájem převzít skutečnou dodávku, není možné zaměňovat s dobrovolným upuštěním od jednání směřujícího k dokonání trestného činu....“*

Pokud jde o osoby, které budou předstíraný převod provádět, pak TŘ výslovně žádné požadavky nestanoví. Zpravidla půjde o příslušníky Policie ČR, kteří mají při

⁶² Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 1.4.2004, sp.zn. II. ÚS 797/2002.

⁶³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Teixeira de Castro a další v. Portugalsko ze dne 9.6.1998, sp.zn. 25829/94.

⁶⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15.3.2006, sp. zn. 5 Tdo 177/2006.

plnění svých úkolů potřebné pravomoce, jsou náležitě vycvičení a jsou zárukou zákonnosti postupu. Policejní prezident pověřil prováděním předstíraného převodu útvary Policie ČR jejich taxativním výčtem v závazném pokynu č. 133/2001. Existuje také možnost odvolat příslušníka, který působí jako agent nebo plní úkoly při předstíraném převodu z dosavadního služebního místa, jestliže to vyžaduje důležitý zájem služby na základě § 25 odst. 2 zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů⁶⁵. Otázkou je, zda může orgán činný v trestním řízení použít k předstíranému převodu jako personální prostředek informátora. Podle zákona o Policii ČR se podpůrné operativně pátrací prostředky, tedy i informátor, používají k předcházení trestným činům a v souvislosti s řízením o trestném činu. Informátorem podle tohoto zákona může být fyzická osoba, která poskytuje policii informace a služby takovým způsobem, aby nebyla vyzrazena její spolupráce s policií. Aby bylo usnadněno použití informátora v praxi, převzal zákon o ochraně utajovaných informací⁶⁶ úpravu z § 17 odst. 3 zákona o ochraně utajovaných skutečností⁶⁷, kde podle § 58 lze umožnit osobě informátora přístup k utajovaným informacím bez osvědčení. Dle názoru Malého využití informátora právní řád nejen že nevyklučuje, ale bezprostředně ho předpokládá⁶⁸. Objevují se i názory, že činnost informátora lze dokonce považovat za jeho subjektivní právo, které občanům dává §1 odst. 2 TR.

V praxi je tento institut policií využíván zejména na těch pracovištích, která se zabývají problematikou vyšetřování kriminálního jednání jako je padělání platebních prostředků, výroba a distribuce omamných a psychotropních látek, nelegální obchodu se zbraněmi apod. a často je hlavním a nejdůležitějším důkazem v jednotlivých případech.

⁶⁵ Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.

⁶⁶ Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti.

⁶⁷ Zákon č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů.

⁶⁸ MALÝ, M. Důkazní prostředky při předstíraném převodu podle §158c trestního řádu. *Použití operativně pátracích prostředků k získání důkazů pro trestní řízení*. Praha: Policejní akademie České republiky. 2004, s. 63.

2.3.3 Sledování osob a věcí

Sledování osob a věcí je upraveno v § 158d TR. Sledováním se podle této úpravy rozumí získávání poznatků o osobách a věcech, které se provádí utajovaným způsobem technickými nebo jinými prostředky. Utajeným způsobem se rozumí utajení ve vztahu k osobám, které jsou sledovány nebo které nakládají s utajenou věcí za dodržení obecných zásad utajení podle zákona o ochraně utajovaných informací⁶⁹. Technickými prostředky znamená všemi prostředky, které umožňují sledování tzv. na dálku, prostorové odposlechy a přístroje k zjištění obsahu písemností. Mezi jiné prostředky pak patří klasické sledování, kdy policista sleduje vlastním pozorováním pohyb a komunikaci osoby nebo pohyb věci a nakládání s ní. V tomto případě není sledování technicky dokumentováno, proto bude třeba policistu v pozdějších stádiích řízení vyslechnout jako svědka.

Můžeme rozlišovat tři skupiny typů sledování. Do první skupiny řadíme sledování bez pořizování zvukových, obrazových nebo jiných záznamů, pro které zákon nestanoví žádný zvláštní povolovací režim a policejní orgán může úkon provést sám bez povolení státního zástupce nebo soudce, jedinou podmínkou zůstává splnění podmínek § 158b odst. 1 a 2. Druhou skupinou jsou případy, kdy jsou pořizovány záznamy pomocí technického zařízení o průběhu samotného úkonu, což je možné pouze na základě písemného povolení státního zástupce. Konečně pak třetí skupina, kdy při sledování dochází k zásahům do ústavně chráněných práv a svobod občanů, zejména do nedotknutelnosti obydlí, do listovního tajemství nebo je zjišťován obsah jiných písemností a záznamů uchovávaných v soukromí za použití technických prostředků. V těchto případech je třeba předchozí povolení soudce. Je tím respektován čl. 12 odst. 3 LZPS, podle kterého jiné zásahy do nedotknutelnosti obydlí než domovní prohlídka mohou být dovoleny zákonem, jen pokud je to nezbytné pro ochranu života nebo zdraví osob, ochranu práv a svobod druhých anebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku, kterým je i páčání úmyslných trestných činů. Stejně tak čl. 13 LZPS týkající se ochrany listovního tajemství a tajemství jiných písemností a záznamů, kde je zásah do tohoto práva povolen pouze na základě a způsobem stanoveným

⁶⁹ Viz odkaz č. 66.

zákonem. Při zjišťování obsahu jiných písemností a záznamů uchovávaných v soukromí nejde pouze o písemnosti a projevy osobní povahy, ale může se jednat i o profesní, obchodní nebo komerční písemnosti. Toto pojetí je v souladu s judikaturou ESLP, když ve věci *Klass a další v. Německo*⁷⁰ vyjádřil názor, podle kterého je výjimka z čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod nutná z důvodu aktuálního problému organizovaného zločinu a terorismu k ochraně národní bezpečnosti a předcházení zločinnosti a je aplikovatelná právě i na korespondenci neosobní povahy, na druhou stranu ale státy nemají neomezenou volnost při přijímání opatření, která považují za vhodná a musí zde existovat dostatečné záruky proti zneužití.

Nesnese-li věc odkladu, může být sledování zahájeno i bez povolení. Na rozdíl od jiných případů se zde nevyžaduje podmínka, že povolení nelze předem dosáhnout. Policejní orgán je však povinen o povolení dodatečně požádat, a pokud ho do 24h neobdrží, musí sledování ukončit, zničit případný záznam o něm a nikdy nesmí použít informace, o kterých se v této souvislosti dozvěděl. Tento postup neplatí v případě sledování podle § 158d odst. 3 TR, které je možné pouze na základě povolení soudce, zde je nutné obstarat si povolení vždy před zahájením úkonu.

O povolení zpravidla žádá příslušný státní zástupce, ale není vyloučeno, aby tak učinil přímo policejní orgán. Žádost musí být písemná a odůvodněná podezřením na konkrétní trestnou činnost a také údaji o osobách a věcech, které mají být sledovány, pokud jsou známy. Dále musí být v povolání nezbytně stanovena doba, po kterou bude sledování probíhat, ne však delší než šest měsíců, s možností jejího prodloužení na základě nové žádosti, opět nejvýše o šest měsíců. To vše je z důvodu vysoké intenzity zásahu do práv a svobod občanů. Povolení se vydává ve formě opatření, proti kterému není přípustná stížnost a není třeba ho doručovat.

Výjimku z daných podmínek stanovuje odst. 6, podle kterého lze provést sledování bez povolení, pokud s tím výslovně souhlasí ten, do jehož práv a svobod má být zasahováno. Vyšší míra kontroly není nutná právě z důvodu jeho výslovného souhlasu a dobrovolného omezení vlastních práv a svobod. Ale i v tomto případě je nutné postupovat v rámci podmínek § 158b odst. 1 a 2. Byl-li souhlas odvolán, sledování se neprodleně zastaví. Tyto případy přicházejí v úvahu zejména při vydírání

⁷⁰ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Klass a další v. Německo* ze dne 6.9.1978, sp. zn. 5029/71.

poškozeného, kdy je třeba zjistit totožnost vyděračů. Pokud by vydíraný nedal souhlas, šlo by o sledování podle § 158d odst. 2 nebo 3 a bylo by třeba zajistit souhlas státního zástupce nebo soudce.

Pokud mají být záznamy použité při sledování použity jako důkaz, je nutné k nim připojit protokol obsahující náležitosti dle § 55 a 55a TŘ. Je-li to potřebné, může být postupováno podle § 55 odst. 2 TŘ a protokol může být vypracován tak, aby nedošlo k vyzrazení totožnosti policistů provádějících sledování. Naopak pokud nebyly zjištěny skutečnosti důležité pro trestní řízení, je nutné záznamy zničit a sepsat o tom protokol, který se ale nezakládá do trestního spisu.

Pokud policejní orgán zjistí, že obviněný komunikuje se svým obhájcem, je povinen záznam této komunikace zničit a zjištěné informace dál nepoužít, jak je uvedeno v § 158d odst. 1, věta druhá. V této souvislosti bych ráda zmínila několik názorů, které se objevily v odborné literatuře na toto téma. Podle § 32 TŘ se za obviněného považuje podezřelý ze spáchání trestného činu, proti kterému bylo zahájeno trestní stíhání. Operativně pátrací prostředky lze ale použít i před zahájením trestního stíhání, tedy i proti osobě podezřelého. Je zde tedy otázka, zda je vyloučen z použití také záznam o uskutečněné komunikaci obhájce s podezřelým nebo se vyloučení týká pouze záznamu komunikace po zahájení trestního stíhání. Komentář k TŘ⁷¹ se vyjadřuje tak, že komunikace se týká jen případů, kdy již bylo zahájeno trestní stíhání vydáním usnesení podle § 160 odst. 1 TŘ. Naopak Ježek⁷², který se ve svém článku zabýval problematikou odposlechu advokáta, kdy podle § 88 odst.1 TŘ je výslovně zakázán odposlech a záznam komunikace mezi obhájcem a obviněným, je toho názoru, že toto usnesení je třeba vykládat širěji a mělo by dopadat i na komunikaci mezi podezřelým a jeho advokátem. Vychází z toho, že „*postavení podezřelého nutně předchází postavení obviněného (...). Bylo by nelogické, pokud by obviněnému byla přiznána výsada toho, že jeho komunikace s obhájcem (osobou, která mu poskytuje právní pomoc) nemůže být odposlouchávána a zaznamenávána, zatímco podezřelému by byla upřena (...).*“ Dle mého názoru lze analogicky tento postoj použít i v případě záznamu komunikace mezi obhájcem a podezřelým získaného na základě sledování. Navíc podle

⁷¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád, Komentář, I.díl.* 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck. 2008, s. 1243.

⁷² JEŽEK, J. K odposlechu advokáta. *Bulletin advokacie.* 2008, č.9, s. 32-35.

§ 12 odst. 7 TŘ se obviněným rozumí též obžalovaný, pokud z povahy věci nevyplývá něco jiného.

Je-li potřeba v souvislosti se sledováním obstarat údaje o obsahu telekomunikačního provozu nebo údaje o uskutečněném telekomunikačním provozu, je třeba postupovat podle speciálních ustanovení § 88 a 88a TŘ. Jinak jsou ale provozovatelé telekomunikační činnosti a pošta včetně jejich zaměstnanců povinni bezúplatně poskytnout policejnímu orgánu součinnost. Způsob a rozsah této součinnosti určuje pověřený policejní orgán. Nelze se ale u nich dovolávat povinnosti mlčenlivosti stanovené zvláštními zákony, zejména zákonem č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích nebo zákon č. 29/2000 Sb., o poštovních službách. „*Údaje chráněné podle zákona č. 151/2000 Sb., o telekomunikacích (zrušen zákonem č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích), (...) které jsou předmětem telekomunikačního tajemství (...), anebo na něž se vztahuje ochrana osobních a zprostředkovacích dat, lze pro účely trestního řízení vyžadovat v přípravném řízení a) na základě příkazu soudce podle § 88a odst. 1 nebo – jde-li o sledování osob a věcí – na základě předchozího povolení soudce podle § 158d odst. 3, nebo b) postupem podle § 88a odst. 2, tj. se souhlasem oprávněného uživatele telekomunikačního zařízení (...). Stejně je třeba vykládat i podmínku výslovného souhlasu toho, do jehož práv a svobod má být sledováním zasahováno, uvedenou v ustanovení § 158d odst. 6.*⁷³“ Naopak tedy platí, že údaje, které nejsou chráněny jako předmět telekomunikačního tajemství nebo jako osobní nebo zprostředkovací data, lze při sledování osob a věcí získávat se souhlasem státního zástupce podle § 158d odst. 2 TŘ.

V jiné trestní věci než je ta, v níž bylo sledování provedeno, lze záznam použít jako důkaz v případě, že je v této věci vedeno řízení o úmyslném trestném činu nebo osoba, do jejíž práv a svobod bylo sledováním zasaženo, s tím souhlasí.

Na základě § 436 TŘ a v souladu s podmínkami vyhlášené mezinárodní smlouvy je možné pokračovat ve sledování osob a věcí z území ČR na území jiného státu. Stejně tak orgány cizího státu mohou při sledování vstoupit na území ČR a pokračovat zde ve sledování za podmínek stanovených právními předpisy a pokyny policejního orgánu ČR. Mluvíme o přeshraničním sledování. Jde o prováděcí ustanovení k úpravě

⁷³ Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zástupce České republiky, sp.zn. SL 728/2002.

přeshraničního sledování, upravené v mezinárodní smlouvě ve smyslu § 375 odst. 1 TŘ, na jejíž existenci je tedy sledování vázáno. Nejvýznamnější je úprava v čl. 40 Schengenské prováděcí úmluvy, dále čl. 17 Druhého dodatkového protokolu k Evropské úmluvě o vzájemné pomoci ve věcech trestních⁷⁴, dále pak některé dvoustranné smlouvy, např. smlouva mezi ČR a SRN⁷⁵ nebo smlouva mezi ČR a Rakouskem⁷⁶. K povolení sledování a provádění úkonů s tím souvisejících na území ČR je příslušné Krajské státní zastupitelství v Praze a platí i pro orgány ČR, pokud od orgánů cizího státu převezmou v této věci sledování na území ČR. Stanovení jediného státního zastupitelství pro rozhodování o povolení je z důvodu urychlení řízení, odstranění kompetenčních sporů a také snahy o koncentraci tohoto specifického postupu u jednoho orgánu. Nesnese-li věc odkladu, lze provádět úkony i bez předchozího povolení, o které ale musí bezodkladně požádat, nejpozději však v okamžiku překročení státní hranice. Pokud pak neobdrží povolení do 5h, musí sledování ukončit. Cizozemské orgány nejsou oprávněny provádět donucovací úkony, které souvisejí zejména se soukromím a osobní svobodou sledované osoby, pokud vyhlášená mezinárodní smlouva nestanoví jinak. Je-li pro trestní řízení vedené v ČR třeba dožádat sledování osoby v zahraničí, aniž ale policisté ČR překročí státní hranici ČR, podá státní zástupce obvyklou žádost o právní pomoc přímo nebo ve zprostředkovaném styku dle § 426 TŘ. Pro toto dožádání není třeba existence mezinárodní smlouvy ve smyslu § 375 odst. 1 TŘ.

⁷⁴ Druhý dodatkový protokol k Evropské úmluvě o vzájemné pomoci ve věcech trestních ze dne 8.11.2001, č. 48/2006 Sb. m.s. .

⁷⁵ Čl. 19 Smlouvy mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo o dodatcích k Evropské úmluvě o vzájemné pomoci ve věcech trestních z 20.4.1959 a usnadnění jejího používání ze dne 2.2.2000, č. 68/2002 Sb.m.s. .

⁷⁶ Čl. 28 Smlouvy mezi Českou republikou a Rakouskou republikou o policejní spolupráci a o druhém dodatku k Evropské úmluvě o vzájemné pomoci ve věcech trestních z 20.4.1959 ze dne 14.7.2005, č.65/2006 Sb.m.s. .

2.3.4 Použití agenta

Institut použití agenta je velmi účinný prostředek k odhalování a dokumentování závažných forem trestné činnosti, jako jsou kriminální aktivity organizovaných zločineckých skupin, korupce, obchodování s lidmi, nelegální výroba a obchodování s drogami, praní špinavých peněz a další závažné trestné činy v hospodářské a finanční oblasti. Jde o takové formy kriminality, které jsou mimořádně odolné vůči preventivním i represivním zásahům policie a dalších orgánů činných v trestním řízení. Tato trestná činnost je zpravidla rafinovaně maskována, probíhá v utajení, bývá spojena i s korumpováním politických a exekutivních orgánů s cílem vytvořit prostor pro tyto kriminální aktivity a zajištění její ochrany.

Použití agenta odpovídá moderním trendům policejní spolupráce, je upraveno v § 158e TŘ a podstatně se odlišuje od ostatních OPP, zejména vymezeným okruhem trestných činů, pro které je vedeno řízení, v němž může být využit a způsobem povolování a následné kontroly. Důvodem je vysoká míra zásahu do práv a svobod osob, kterých se činnost agenta dotýká, na druhé straně pak snaha o zajištění bezpečnosti policisty, který jako agent působí. Institut agenta se poprvé objevil v zákoně č. 152/1995 Sb., kterým byl mimo jiné doplněn zákon o Policii ČR z roku 1991 a na jeho použití se nevztahovaly obecně platné podmínky pro OPP. V totalitním období byly různé operativní prostředky používány proti tzv. vnitřnímu nepříteli Státní bezpečnosti, a to v různých formách sledování, odposlechů, kontrol a zadržování zásilek, nezákonných osobních a domovních podmínek apod., proto je zde stále určitá nedůvěra, pokud jde o institut použití agenta, metody jeho činnosti, rozsah jeho oprávnění a beztrestnosti. Na druhé straně ale v posledních letech dochází k popularizaci tohoto prostředku, což vede až k přeceňování možností agentů a výsledků jejich práce a tato popularizace utajovaných metod a prostředků může také vést k větší ostražitosti ve skupinách organizovaného zločinu. Činnost a využívání agentů lze vymezit takto: *„Skrytý agent je speciálně školený policista, který je pověřen svými nadřízenými, aby s utajením své pravé identity a svého skutečného poslání navázal kontakt se zločineckým prostředím a získával v něm informace o připravovaných a páchaných trestních činech. Za účelem snazšího proniknutí do kriminálního prostředí je zpravidla vytvořena smyšlená legenda o osobní identitě*

a o jiných skutečnostech týkajících se osoby a činnosti agenta. Agent může být vybaven krycími doklady. Vyžaduje-li to povaha jeho úkolu, účastní se agent na činnosti zločinného spolčení, někdy i dlouhodobě.“⁷⁷

Agentu lze dle platné právní úpravy použít, je-li vedeno řízení pro zvlášť závažný zločin⁷⁸, pro trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny, trestný čin přijetí úplatku, podplacení a nepřímého úplatkářství dle § 331 – 333 TZ nebo jiný úmyslný trestný čin, k jehož stíhání zavazuje vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je ČR vázána. K rozšíření podmínek použití agenta o TČ dle § 331 – 333 TZ došlo novelou provedenou zákonem č. 135/2008 Sb. a důvodem byl fakt, že korupční trestné činy jsou vysoce latentní. Utajení celé věci je v zájmu poskytovatele úplatku i žadatele o úplatek, proto je nutné, aby policie pronikla do tohoto prostředí a sama zdokumentovala trestné jednání.

Dle TR může být agentem pouze příslušník Policie ČR. Vystupuje se zastíráním skutečného účelu své činnosti, kdy musí uvádět skutečnosti týkající se jeho osobní existence, výdělečné činnosti a příslušnosti k Policii ČR v rozporu se skutečným stavem, proto může vytvořit legendu o jiné osobní existenci a osobní údaje vyplývající z této legendy budou zaneseny do informačních systémů podle zvláštních zákonů⁷⁹. Dále může provádět hospodářské činnosti, k jejichž výkonu je třeba zvláštní oprávnění, povolení nebo registrace, kdy hospodářskou činností se zde rozumí podnikání dle § 2 odst. 2 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník a může také zastírat příslušnost k Policii ČR, takže nepoužívá služební průkaz, stejnokroj apod. a nevztahují se na něho povinnosti policisty, jak vyplývá z § 158e odst. 6 věta 2 TR, také z § 10 odst. 4 písm. a) zákona o Policii ČR. Všechna tato opatření může použít jednotlivě nebo i najednou. Ke sledování osob a věcí dle § 158d odst. 2 TR a díky novele provedené zákonem č. 274/2008 Sb. také k provedení předstíraného převodu dle § 158c TR nepotřebuje

⁷⁷ MUSIL, J. Některé prostředky trestního práva procesního a policejního práva v boji proti organizované kriminalitě v mezinárodním srovnání. *Organizovaná kriminalita z pohledu kriminologie a trestního práva*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 1996, s. 36.

⁷⁸ Dle § 14 odst. 3 zákona č.40/2009 Sb., trestní zákoník je zvlášť závažným zločinem úmyslný trestný čin, na který trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

⁷⁹ ŠÁMAL, P. *Trestní řád, Komentář, I.díl*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H.Beck. 2008, s. 1252-1253.

další povolení. Povolení ale potřebuje pro případ, že by sledováním osob nebo věcí mělo být zasahováno do nedotknutelnosti obydlí, do listovního tajemství a dalších práv a svobod dle § 158d odst. 3 TŘ. Původní úprava, kde bylo možné bez povolení provést pouze sledování osob a věcí, nebyla ideální, zejména z toho důvodu, že docházelo k situaci, kdy se o použití agenta v dané trestní věci dozvídal širší okruh osob a to hlavně dozorový státní zástupce, který rozhodoval o povolení k provedení předstíraného převodu.⁸⁰ Proto se v této souvislosti nabízí také otázka, zda by nebylo vhodnější, aby o použití agenta při sledování osob a věcí dle § 158d odst. 3 TŘ rozhodoval soudce vrchního soudu, který rozhodoval o povolení dle § 158e odst. 4 TŘ a ne soudce příslušný k úkonům přípravného řízení, jak je to stanoveno na základě § 158d odst. 3 v souvislosti s § 26 TŘ. Jednak by nebyl rozšiřován okruh osob, který mají informace o použití agenta, což je důležité hlavně s ohledem na zabezpečení ochrany policisty, dále by také byly všechny schvalovací i kontrolní procedury tohoto institutu koncentrovány do jednoho místa. Dalším problémem je vymezení hranice, kdy se již jedná o zásah do nedotknutelnosti obydlí v případě, že je agent dobrovolně pozván ke vstupu do obydlí osobou, proti které se řízení vede. Posouzení této skutečnosti je důležité právě z toho důvodu, zda je třeba obstarat si povolení státního zástupce. Ze strany Nejvyššího státního zastupitelství v Brně byl v tomto vysloven názor⁸¹, že *„vstoupí-li agent v rámci aktivit, pomocí kterých zastírá svoji totožnost, se souhlasem zájmové osoby, případně i jiné osoby do jejího bytu, není tento vstup sám o sobě zásahem do nedotknutelnosti obydlí. Je-li ovšem tento vstup spojen s cílem získání důkazu o trestné činnosti, může být proveden pouze za podmínek uvedených v ustanovení § 158d odst. 3 TŘ, tj. se souhlasem soudce.“* Vedle příslušníka Policie ČR může na základě § 92 odst. 2 zákona o Policii ČR na základě podmínek tam stanovených jako agent vystupovat také příslušník zahraničního bezpečnostního sboru a dle § 437 odst. 1 TŘ policista cizího státu.

K použití agenta je třeba povolení ve formě opatření, které uděluje na návrh státního zástupce vrchního státního zastupitelství soudce vrchního soudu, jehož příslušnost je určena podle obvodu, ve kterém je činný státní zástupce podávající návrh

⁸⁰ TROJÁČEK, J. Použití agenta – náměty k provedení změn právní úpravy. *Použití operativně pátracích prostředků k získání důkazů pro trestní řízení*. Praha: Policejní akademie České republiky. 2004, s. 87.

⁸¹ Názor Nejvyššího státního zastupitelství, č.j. SL 829/2002.

a musí v něm být stanoven jeho účel, doba použití a údaje umožňující identifikaci agenta. Povolení lze na základě návrhu prodloužit, a to i opakovaně. Maximální délku doby použití zákon nestanovuje. Státní zástupce vrchního státního zastupitelství je povinen nejméně jednou za tři měsíce posuzovat, zda stále trvají důvody pro použití agenta a zda je jeho činnost v souladu se zákonem a za tímto účelem je povinen vyžadovat od příslušného policejního orgánu potřebné údaje. Pominou-li důvody pro použití agenta, je povinen vydat pokyn k bezodkladnému ukončení jeho činnosti. Policejní orgán je povinen předložit státnímu zástupci záznam o výsledku použití agenta. Pokud jde o určení příslušnosti státního zástupce podávajícího návrh, TŘ ji nestanoví a je tedy nutné vycházet z § 18a odst. 2 vyhlášky o jednacím řádu státního zastupitelství⁸², podle kterého je příslušný státní zástupce, v jehož obvodu je činné státní zastupitelství příslušné k výkonu dozoru ve věci. Nelze-li takto určit, pak je to státní zastupitelství, v jehož obvodu má sídlo policejní orgán, který podal návrh na použití agenta. Tímto ustanovením není dotčena příslušnost státního zástupce vykonávajícího dozor v přípravném řízení určená dle § 12 vyhlášky⁸³. Je tedy třeba od sebe oddělovat činnost státního zástupce, který vykonává kontrolu nad působením agenta a státního zástupce vykonávajícího dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení.

Státní zástupce vykonávající dozor neprovádí kontrolu činnosti agenta, ale může rozhodnout o tom, zda tento důkazní prostředek bude realizován a zda výsledky činnosti budou případně použity jako důkaz v trestním řízení. Z § 19 pokynu nejvyššího státního zástupce č. 1/2008⁸⁴ plyne, že dospěje-li dozоровý státní zástupce k závěru, že má být použit agent, předá věc policejnímu orgánu s pokynem, aby neprodleně projednal s vrchním státním zastupitelstvím použití agenta a současně vrchní státní zastupitelství o svém pokynu informuje. Státní zástupce vrchního státního zastupitelství naopak nezasahuje do dozоровých oprávnění, zejména nerozhoduje o tom, zda bude tento důkazní prostředek potřebný v trestním řízení.

Pro činnost agenta stanoví TŘ zvláštní povinnosti, které jeho jednání omezují na druhé straně současně vylučuje určité povinnosti policisty, které agent nemůže plnit.

⁸² Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Pokyn č. 1/2008 Sb. pokynů Nejvyššího státního zástupce.

Z těchto důvodů je agent povinen používat takové prostředky, které jsou ke splnění jeho úkolu způsobilé a jimiž není jiným osobám způsobována újma na jejich právech nad nezbytně nutnou míru, čímž se rozumí jakékoliv způsobení škody nebo jiné újmy na životě, zdraví nebo majetku a zároveň nemá jiné povinnosti podle zvláštního zákona upravujícího postavení příslušníků Policie ČR⁸⁵. Bude tedy pouze na jeho rozhodnutí, zda k dosažení vytyčeného cíle a smyslu a účelu jeho použití zvolí předstíraný převod, sledování osob, případně použije podpůrné OPP. Pro policistu plnění úkoly agenta ale může být velmi obtížné zachovat si při činnosti ve zločineckém prostředí nadhled základních lidských práv a občanských svobod a udržet si přesvědčení, že i zločinci mají tato práva. Protože agent působí jako oprávněný policista, mohou být jeho informace podkladem pro provedení vyšetřovacích a jiných úkonů policejního orgánu.

Agent může plnit své úkoly také na území jiného státu. O jeho vyslání rozhoduje na základě povolení soudce policejní prezident, pokud nestanoví jinak mezinárodní smlouva, kterou je ČR vázána a navíc je třeba předchozí souhlas příslušných orgánů státu, na jehož území má působit.

K plnění oprávnění dle § 158e odst. 2 TR jsou povinny bez odkladu poskytovat potřebnou součinnost orgány veřejné správy⁸⁶, jejíž rozsah určuje pověřený policejní orgán.

Aby mohl policejní agent plnit své úkoly, často se musí účastnit činnosti zločinného spolčení a jeho jednání vykazuje znaky trestného činu účasti na organizované zločinecké skupině dle § 361 TZ. Zároveň je tato okolnost zvláštním důvodem beztrestnosti agenta dle § 363 TZ. Agent není trestně odpovědný pro trestný čin dle § 361 odst. 1 a 2, pokud se účastní činnosti organizované zločinecké skupiny nebo takovou skupinu podporuje s cílem odhalit pachatele trestné činnosti spáchané ve prospěch skupiny. Dále není trestně odpovědný za řadu TČ vyjmenovaných v § 363 odst. 2 TZ, opět pokud se jich dopustil s cílem odhalit pachatele. Bezrestnost se nevztahuje na případ, kdy agent zločineckou skupinu založí nebo zosnuje, čímž je vyloučena bezrestnost agenta provokatéra nebo bezrestnost pro jiný TČ, který by

⁸⁵ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, zákon č.361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.

⁸⁶ ŠÁMAL, P. *Trestní řád, Komentář, I.díl*. 6. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H.Beck. 2008, s. 1255.

policista spáchal, ledaže by se na něho vztahovalo ustanovení o krajní nouzi dle § 28 TZ. Je tedy nutné, jak je vidět i z rozsáhlé judikatury ESLP, ÚS a dalších soudů, rozlišovat mezi tajným agentem a policejní provokací. ESLP se problematikou zabývá ve věci Teixeira de Castro proti Portugalsku⁸⁷, kde nepřipouští provokaci spočívající ve vytváření celého skutkového děje bez předchozího vážného a odůvodněného podezření na páchaní trestného činu. Dále je to rozsudek ve věci Lüdi proti Švýcarsku⁸⁸, kde soud rozlišuje činnost agenta provokatéra od tajného agenta, jehož činnost musí být zajištěna určitými zárukami (např. souhlas soudce, pasivní přijímání objednávek, atd.). Podobně rozhodl také Ústavní soud⁸⁹.

Má-li být agent vyslechnut jako svědek v trestním řízení, trestní řád mu v ustanovení § 102a poskytuje zvýšenou ochranu skutečné identity. Tato úprava byla do TŘ vložena zákonem č. 274/2008 Sb. a umožňuje provést výslech policisty, který byl v řízení použit jako agent nebo provedl předstíraný převod, pouze za předpokladu jeho utajení dle § 55 odst. 2. Policista tak v řízení vystupuje pod smyšleným jménem a příjmením a k výslechu dochází za utajení podoby. Úprava se vztahuje také na policisty, kteří se bezprostředně podílí na použití agenta nebo na provedení předstíraného převodu. Vyloučena je z aplikace věta pátá § 55 odst. 2, podle které pokud pominou důvody utajení, podoba svědka se dále neutajuje. To však v případě policistů nepřichází v úvahu, protože jejich ohrožení z povahy jejich činnosti vždy trvá. Ve výjimečných případech § 102a odst. 2 je možné odtajnění podoby nebo totožnosti, pokud je tímto nezbytné podpořit věrohodnost důkazního prostředku. Podmínkou je, že tím nedojde k ohrožení života nebo zdraví policisty nebo jemu blízkých osob a nebude ohrožena ani další činnost policisty jako agenta. Odtajnění je možné pouze na návrh státního zástupce na základě vyjádření příslušného ředitele bezpečnostního sboru a výslech pak bude prováděn za současného vyloučení veřejnosti dle § 200 odst. 1, věta třetí TŘ. Na druhé straně ale k odsouzení obžalovaného nemůže dojít výlučně ani v převážné míře na základě výpovědi tzv. utajených svědků, jak se vyjádřil Ústavní soud

⁸⁷ Viz odkaz č. 63.

⁸⁸ Rozhodnutí Evropského soud pro lidská práva ve věci Lüdi v. Švýcarsko ze dne 15.6.1992, sp. zn. 12433/86.

⁸⁹ Viz odkaz č. 53.

ve svém nálezu⁹⁰: „ (...)ostatní důkazy jsou důkazy skutečně jen „velmi“ nepřímými, přičemž zcela stěžejní roli pro odsouzení stěžovatele hrály výsledky utajených svědků. Vzhledem k tomu je nucen Ústavní soud konstatovat, že stěžovatel byl odsouzen hlavní měrou na základě výpovědi anonymních svědků, což se neslučuje s principy „férového“ procesu. Ústavní soud proto – pro porušení čl. 36 odst.1 Listiny a čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy (...) ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí (...) zrušil.“ V odůvodnění tohoto nálezu se Ústavní soud mimo jiné opírá o rozhodnutí ESLP ve věci Doorson proti Nizozemsku z roku 1996⁹¹.

V praxi často dochází k zaměňování agenta s informátorem, který patří mezi podpůrné OPP podle § 72 a 73 zákona o Policii ČR. Rozdíl je v jejich využití, kdy použití informátora nespočívá primárně v obstarávání důkazů, není důkazním prostředkem a ani se nemůže cíleně a pod dohledem policie stát součástí skutkového děje. Jeho výslech jako svědka je problematický hlavně z důvodu jeho hodnověrnosti. Naopak agent, kterým může být pouze příslušník Policie ČR, je schvalován soudcem a kontrolován státním zástupcem a jeho hlavním úkolem je zjišťovat informace důležité pro trestní řízení s cílem objasnit trestnou činnost a výsledky jeho zjištění mohou být použity jako důkaz v dalším řízení.

Dalším problémem boje s organizovaným zločinem nadnárodního charakteru je skutečnost, že tyto organizované zločinecké skupiny jsou často založeny na etnickém principu, je proto nezbytné mít k dispozici osobu stejné nebo alespoň příbuzné národnosti. Proto by bylo vhodné uvažovat o možnosti využívat k plnění úkolů tajného agenta i jiné osoby než pouze příslušníky policie⁹².

Největším problémem ale zůstává vymezení hranice, kdy činnost agenta je ještě zákonná a kdy už se jedná o protizákonnou provokaci. Toto téma je předmětem diskusí již mnoho let, zabýval se jím ve své judikatuře ESLP, Ústavní soud, Nejvyšší soud i soudy ostatní a jednotný není ani přístup v zahraničních právních řádech. Neexistuje

⁹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 9.2. 2006, sp. zn. III. ÚS 499/04.

⁹¹ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Doorson v. Nizozemí ze dne 23.6.1996, sp. zn. 20524/92.

⁹² KARABEC, Z. *Účinnost právních nástrojů proti organizované kriminalitě (použití agenta)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2010, s. 23.

ani přesná definice, co vlastně policejní provokace je. Kratochvíl⁹³ ji definuje jako „zpravidla utajený postup policie, jehož důsledkem je čin (skutek) spáchaný jinou osobou, jenž se stal předmětem jejího následného trestního stíhání nebo který se takovým stát měl“. Vrtěl⁹⁴ ji popisuje podobně, a to jako institut „agenta – provokatéra, který aktivně podněcuje nebo navádí jiné osoby ke spáchání trestné činnosti nebo iniciuje spáchání trestného činu s cílem pachatele udat nebo získat jeho doznání“. Další definici, která se od ostatních podstatně nemění, nám dává ve svém článku Cimr⁹⁵ a uvádí, že nedílnou součástí provokace je dokumentování jejího průběhu, od které je nutné odlišit případy, kdy policie ze svých zdrojů ví, že určitá osoba páchá trestnou činnost, ale důkazy o tom lze získat pouze za pomoci osoby jednající ve prospěch policie a za použití OPP. Institut agenta – provokatéra tedy není upraven žádnou trestněprávní ani jinou normou a pokud by byl do našeho právního řádu zaveden, pak by byl v důsledku rozporu s Úmluvou protiústavní. Jediným možným průlomem je zavedení institut skrytého agenta – kontrolora, jako způsobu ochrany před organizovaným zločinem za splnění přísných procesních podmínek a vymezení hranice jeho beztrestnosti tak, jak je tomu v současné době v TŘ. Pokud jde o úpravu v jiných státech, pak se většinou použití agenta – provokatéra také nepřipouští. Jednoznačný zákaz obsahuje například rakouská úprava. Naopak například ve Francii je institut agenta – provokatéra připuštěn, ale pouze ve výjimečných případech dovolených pouze judikaturou⁹⁶. Pokud jde o trestní odpovědnost pachatele, pak je problém v tom, že pachatel skutečně měl úmysl spáchat trestný čin. Protože ale, jak již bylo zmíněno výše, se dle názoru Ústavního soudu nemůže policejní orgán podílet na dotváření skutkového děje, zakládajícího trestný čin, pak by trestní stíhání v takovém případě nebylo vedeno ze zákonného důvodu, jak předpokládá čl. 8 odst. 2 LZPS a bylo by nezákonné a protiústavní. Z toho vyplývá, že vyprovokovaný pachatel trestného činu je beztrestný.

⁹³ KRATOCHVÍL, V. Policejní provokace „trestního činu“ z pohledu právního a ústavněprávního. *Trestní právo*. 2001, č.10, s. 2 – 10.

⁹⁴ VRTĚL, P. Nepřípustnost policejní provokace. *Trestní právo*. 2001, č. 5, s. 6 – 8.

⁹⁵ CIMR, V. K zákonnosti provokace trestného činu policejními orgány (trestnost vyprovokovaného pachatele). *Trestní právo*. 2001, č. 2, s. 11 – 14.

⁹⁶ MUSIL, J. Některé prostředky trestního práva procesního a policejního práva v boji proti organizované kriminalitě v mezinárodním srovnání. *Organizovaná kriminalita z pohledu kriminologie a trestního práva*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 1996, s. 35 – 36.

Naopak pokud se pachatel dopustí jednání, které naplňuje všechny znaky trestného činu a nejsou tu žádné okolnosti, které by vylučovaly trestnost tohoto činu, nemůže být takové jednání posouzeno jako příprava, popřípadě pokus jen proto, že jeho jednání bylo pod kontrolou policie⁹⁷. Použití skrytého agenta proto nevylučuje jeho pozdější svědeckou výpověď ani trestnost jednání pachatelů, pokud tento agent sám tuto činnost nevyprovokuje. Naše právní úprava, která dovoluje pouze použití agenta – kontrolora tak plně vyhovuje standardům práv zaručených Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod a jejich výkladu ESLP. Na druhou stranu by dle názoru Vrtěla⁹⁸ byl agent – provokatér nejúčinnější zbraní zejména při odhalování trestné činnosti úplatkářství, další možnou oblastí použití by bylo také např. založení účelové banky, tzv. institucionalizovaného provokatéra, která by vybízela k legalizaci výnosů z trestné činnosti, tedy k praní špinavých peněz. Hned ale také uvádí, že takové řešení je řešení extrémní, které by mohlo být uplatňováno jen jako sekundární podněcování k trestné činnosti, takže by institut nebyl označen za agenta – provokatéra, ale šlo by o rozšíření institutu agenta – kontrolora.

2.3.5 Podpurné operativně pátrací prostředky

Úprava podpurných OPP je obsažena v zákoně o Policii ČR v ustanoveních § 72 - 77, kam byla převzata z původního zákona o Policii ČR z roku 1991. Jde o prostředky, jejichž použití je spojeno s operativně pátrací činností policie a jejich účelem je vyhledávání a dokumentování informací důležitých pro plnění úkolů policie a to zejména pokud jde o boj s trestnou činností. Oproti předchozí úpravě⁹⁹ mohou být tyto prostředky použity nejen při předcházení trestných činů a v souvislosti s trestním řízením, ale nově obecně při získávání poznatků o trestné činnosti a také v souvislosti se zajišťováním krátkodobé ochrany osob. Dalším rozdílem v úpravě je sloučení institutů krycí doklady a konspirativní prostředky do společného institutu krycích prostředků. Na rozdíl od OPP, které jsou instituty trestního práva procesního a lze je použít pouze za

⁹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 3.5.2000, sp. zn. 9 Tz 85/2000.

⁹⁸ Viz odkaz 94.

⁹⁹ § 23a zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky.

podmínek dle TRŘ, podpůrné OPP jsou instituty policejního práva a jejich hlavním účelem není získání důkazů pro trestní řízení, ale spíše umožnění nasazení OPP. Zákon neomezuje jejich užití pouze jen u určitých útvarů či služeb policie, proto je může použít každý policista po splnění obecných podmínek dle zákona o Policii ČR a podmínek obsažených ve služebních předpisech týkajících se konkrétních případů. Mezi podpůrné OPP řadíme dle § 72 informátora, krycí prostředky, zabezpečovací techniku a zvláštní finanční prostředky.

Informátorem je fyzická osoba, která poskytuje policii informace a služby tak, aby nebyla vyzrazena jejich spolupráce a za tuto činnost jí lze poskytnout finanční nebo věcnou odměnu, na kterou ale není právní nárok. Zákon blíže nespecifikuje požadavky na osobu informátor, takže jím může být jakákoliv fyzická osoba, která vědomě, dobrovolně a utajovaným způsobem s policií spolupracuje. Většinou jsou to osoby, které se pohybují v kriminálním prostředí a mají přístup k informacím o tomto prostředí. Přestože informace přímo od nich nejsou samy o sobě procesně použitelné v trestním řízení, mohou být podkladem pro zahájení úkonů trestního řízení nebo může být informátor použit k nasazení agenta do konkrétního prostředí. Aby mohl informátor informace poskytovat dlouhodobě, není většinou jeho osoba použita jako důkazní prostředek, tedy svědek v trestním řízení, protože by tím byla zničena možnost poskytovat další informace. Pokud výjimečně informátor jako svědek vystupuje, pak se postupuje podle § 55 odst. 2 TRŘ a je utajena jeho totožnost a podoba. Status informátora nezbavuje osobu odpovědnosti za případné porušení právních předpisů.

Krycí prostředky definuje obecně § 74 jako věci včetně krycího dokladu, prostory nebo činnosti sloužící k zastírání skutečné totožnosti osoby, k zabránění vyzrazení její činnosti nebo k zastírání činnosti policie. Toto ustanovení je ve vztahu subsidiarity k § 75, kde jsou speciálně upraveny krycí doklady. Osobou, jejíž totožnost má být zastřena, může být policista, ale i jiná osoba, včetně informátora. Věcí může být cokoli, co je způsobilé k zastření totožnosti, nejčastěji jde o dopravní prostředek, krycí doklad, garderobu, doplňky a podobně. Pokud bude tyto věci používat policie, může jít i o věci dle §38 zákona o Policii ČR, tedy o tzv.nebezpečné látky a věci. Prostorem se rozumí bytové i nebytové prostory určené ke schůzkám s informátory, jako krytí agenta nebo i provozovny předstírající provozování určité podnikatelské či jiné činnosti.

Krycí doklad je veřejná listina, případně jiný dokument, který slouží zejména k zastírání skutečné totožnosti osoby, policejní činnosti, k zabránění vyzrazení činnosti, krycího prostředku nebo zabezpečovací techniky. Používají ho zejména policisté působící v zájmovém prostředí, policisté věnující se operativně pátrací činnosti a policisté v postavení agenta, protože odhalení jejich skutečné totožnosti by mohlo vést ke škodlivým následkům jak pro samotnou osobu, tak pro plnění úkolů policie. Úprava v zákoně o policii ČR je speciální vůči předpisům upravujícím vydávání různých dokladů¹⁰⁰. Zákon dále obsahuje taxativní výčet průkazů a dalších dokladů, které jako krycí doklad nemohou být použity. Jde o průkazy osob ve významných státních funkcích a doklady osob žijících nebo zemřelých. Zákon v tomto ustanovení používá výrazu průkaz a doklad. Lze dovodit, že průkaz je listinou, která prokazuje profesní zařazení osoby, naopak doklad je listina vydávaná na základě zákona. Je – li to nutné vzhledem k povaze krycího dokladu, mohou policie nebo ministerstvo vnitra zajistit v informačních systémech, jakými jsou evidence cestovních dokladů, občanských průkazů nebo registr řidičů, vložení, změnu, vymazání nebo blokování potřebných údajů, vždy ale jen v nezbytné míře a v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. Krycí doklady vydávají orgány veřejné správy na žádost policie nebo ministerstva, ale může je vydat se souhlasem ministra i sama policie nebo ministerstvo. Ministerstvo vnitra také vede evidenci všech krycích dokladů.

Zabezpečovací technikou se rozumí technické prostředky, zařízení a jejich soubory, které se používají za účelem předcházení nebo odstranění ohrožení veřejného pořádku a bezpečnosti. Protože technika a technologie v této oblasti prochází častými změnami, není možné a ani potřebné uvádět výčet této techniky, proto ji zákon vymezuje pouze obecně. Toto ustanovení se kryje s § 2 zákona o Policii ČR¹⁰¹, ale

¹⁰⁰ Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel, zákon č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, zákon č. 329/1999 Sb., o cestovních dokladech, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, atd. .

¹⁰¹ § 2 zákona č. 283/2008 Sb., o Policii České republiky: „ Policie slouží veřejnosti. Jejím úkolem je chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, přímo použitelnými předpisy Evropských společenství nebo mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu.“ .

protože jde o podpůrný OPP, vztahují se na jeho použití také podmínky dle § 72.

Zvláštní finanční prostředky oproti úpravě v zákoně o Policii ČR z roku 1991 lze použít nejen k úhradě některých výdajů v souvislosti s používáním OPP dle TŘ a podpůrných OPP dle zákona o Policii ČR, ale nově také obecně v souvislosti se získáváním poznatků o trestné činnosti a se zajišťováním krátkodobé ochrany osoby. Právní předpisy, které se jinak vztahují na hospodaření s peněžními prostředky státu¹⁰², se na nakládání se zvláštními peněžními prostředky nevztahují. Pravidla pro nakládání s nimi proto stanoví vnitřní předpisy. Policista je povinen s těmito prostředky nakládat hospodárně, efektivně a v souladu s jejich účelem. Pokud by tuto povinnost nesplnil, dopustil by se kázeňského přestupku dle § 50 odst. 1 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů v kombinaci s § 50 odst. 1 písm. a) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích nebo trestného činu zpronevěry dle § 206 TZ. Konkrétní zajištění dodržování těchto pravidel musí zajistit vnitřní předpis, a to buď nařízením ministra vnitra nebo závazným pokynem policejního prezidenta.

2.4 Ostatní prostředky ve vyšetřování

2.4.1 Odposlech a záznam telekomunikačního provozu

Odposlech a záznam telekomunikačního provozu a využití získaných poznatků je upraveno v § 88 a 88a TŘ. Slouží především ke zjištění skutečností, které jsou potřebné a nenahraditelné pro dokázání předmětu dokazování dle § 89 odst. 1 TŘ. Protože jde o zásah do ústavního práva podle čl. 13 a čl. 8 LZPS, musí být dodrženy zákonem stanovené přísné podmínky jeho užití. Toto pojetí je v souladu také s názorem ESLP¹⁰³. Lze ho nařídit pouze pokud je vedeno trestní řízení pro zvlášť závažný zločin nebo pro jiný úmyslný trestný čin, k jehož stíhání zavazuje vyhlášená mezinárodní

¹⁰² Zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech, zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, atd. .

¹⁰³ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva Lüdi v. Švýcarsko ze dne 15.6.1992, sp.zn. 12433/86, Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24.4.1990 Kruslin v. Francie, sp. zn. 11801/85.

smlouva. Odposlech a záznam telekomunikačního provozu se provádí na základě písemného a odůvodněného příkazu předsedy senátu, v přípravném řízení soudce na návrh státního zástupce, pokud lze důvodně předpokládat, že tak budou zjištěny skutečnosti významné pro trestní řízení. Provádí se pouze po dobu stanovenou v příkazu, maximálně 4 měsíce. Tato lhůta však může být prodloužena. Příkaz má povahu rozhodnutí sui generis, proti kterému není přípustná stížnost. Výslovně zákon zakazuje provádění odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu mezi obhájcem a obviněným. Po pravomocném skončení věci musí být odposlouchávaná osoba informována o provedeném odposlechu a záznamu a poučena o právu podat Nejvyššímu soudu návrh na přezkoumání zákonnosti příkazu. Řízení o přezkumu upravuje § 314l – 314n TR.

Má-li být záznam použit jako důkaz, musí k němu být připojen protokol s uvedením zákonem stanovených údajů. Záznam lze použít i v jiné trestní věci, pokud je vedeno stíhání pro trestný čin uvedený v § 88 odst. 1 TR nebo s tím účastník odposlouchávané stanice souhlasí. Pokud byl záznam telefonního hovoru použit v jiné trestní věci jako listinný důkaz, pak se nejedná dle nálezů Ústavního soudu¹⁰⁴ o porušení zákona, protože § 88 TR se nevztahuje na listinné důkazy, nepůjde ani o zásah do základních práv podle čl. 8, 10 a 13 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Dle názoru Stíže¹⁰⁵ však představuje tento postup obcházení zákona, navíc odposlech a záznam telekomunikačního provozu nemůže být z povahy věci listinným důkazem a pokud má být jako důkaz použit, je třeba postupovat podle § 88 odst. 6 TR. Problematiky použití záznamu jako důkazu se týká také rozhodnutí Nejvyššího soudu¹⁰⁶, které říká, že nedostatek uvedení údajů, zejména o místě, času, způsobu provedení a osobě, která záznam pořídila, lze zpětně odstranit, stejně jako formální nedostatky, v trestním řízení. Dále uvádí, že dikce zákona nevyžaduje jako obsahovou náležitost protokolu doslovný přepis záznamu, ale stačí uvedení jeho obsahu, zejména uvedení údajů o čase hovorů, číslech a osobách uživatelů účastnických

¹⁰⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 27.4. 1994, sp. zn. II. ÚS 6/93.

¹⁰⁵ STRÍŽ, I.; POLÁK, P.; FENYK, J.; HÁJEK, R. *Trestní zákoník a trestní řád*. Praha: Linde. 2010, s. 307.

¹⁰⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu R 56/2001.

stanic. S tímto názorem nesouhlasí Pipek¹⁰⁷. Domnívá se totiž, že „právě výstižné a podstatné (nikoliv doslovné) zachycení obsahu je podstatnou a zpětně nekonvalidovatelnou, a nikoli formální, ale obsahovou náležitostí záznamu, garantující jeho autentičnost ve smyslu podmínek použitelnosti záznamu jako důkazu.“ Podobný názor zastává také Novotná¹⁰⁸. K důkazu není vyloučeno použít záznam, který byl opatřen v cizině, pokud k němu došlo způsobem srovnatelným se zákonnými podmínkami stanovenými českou právní úpravou¹⁰⁹.

§ 88a umožňuje, aby právnické nebo fyzické osoby, které provozují telekomunikační činnost na základě nařízení předsedy senátu nebo v přípravném řízení soudce povinně sdělili údaje o uskutečněném telekomunikačním provozu. Na rozdíl od odposlechu dle § 88 se toto ustanovení vztahuje na již uskutečněný telekomunikační provoz. Nařízení má opět formu písemného a odůvodněného příkazu, proti němuž není přípustný opravný prostředek.

Pokud jde o vztah odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu sledování osob a věcí dle § 158d TŘ, vykazují mnoho společných rysů. Jde o úkony trestního řízení, jejichž účelem je získání důležitých skutečností pro toto řízení. Při jejich provádění se používají technické prostředky, vždy je třeba odůvodněný písemný příkaz soudce, případně státního zástupce, komunikace obviněného a obhájce podléhá zvláštní ochraně a záznamy lze za splnění zákonných podmínek použít jako důkaz. Odlišují se naopak tím, že odposlech a záznam telekomunikačního provozu slouží ke zjištění obsahu zpráv podléhajících telekomunikačnímu tajemství a vztahuje se pouze na zákonem vymezený okruh závažných trestných činů, kdežto sledování osob a věcí se omezuje na poznatky o sledovaných osobách a věcech a může být užito bez rozdílu na všechny úmyslné trestné činy. Z hlediska druhu úkonů jde o zajišťovací úkony v případě odposlechu a záznamu, sledování osob a věcí je OPP. Odposlech a záznam telekomunikačního provozu je tedy ve vztahu speciality ke sledování osob a věcí.

¹⁰⁷ MUSIL, J.; KRATOCHVÍL, V.; ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: C.H.Beck. 2007, s. 367.

¹⁰⁸ NOVOTNÁ, J. K některým otázkám dokazování odposlechem a záznamem telekomunikačního provozu. *Trestněprávní revue*. 2003, č. 10, s. 293 – 295.

¹⁰⁹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13.4.2007, sp. zn. 11 Tz 129/2006.

2.4.2 Zadržení a otevření zásilek, jejich záměna a sledování

Zadržení a otevření zásilek, jejich záměna a sledování jsou zajišťovací úkony, které se využívají zejména při vyšetřování drogové kriminality. Zákonná úprava je obsažena v § 86 – 87c TŘ. Jde o případy zásahů do ústavně zaručeného práva listovního tajemství a tajemství dopravovaných zpráv podle čl. 13 LZPS, které jsou připuštěny jen výjimečně a na základě zákona.

Zásilku TŘ definuje jako předmět dopravovaný jakýmkoliv způsobem, ať již s využitím pošty nebo jiné osoby, včetně dopravy skrytým způsobem. Extenzivně je tedy vykládán nejen pojem zásilky, ale i způsob její dopravy. Tato zásilka je zásilka nedoručená. Pokud by již zásilka byla doručena, pak může být věcným důkazem, příp. listinným důkazem ve smyslu § 112 TŘ a bylo by možné ji zajistit odnětím věci dle § 79 nebo osobní či domovní prohlídkou dle § 82 a násl. TŘ.

Zadržení zásilky má dvě formy – vydání a pozdržení. Účelem vydání je zajištění skutečností důležitých pro trestní řízení v konkrétní věci z obsahu nedoručených zásilek. Tyto skutečnosti se musí týkat konkrétní věci, kde byl dán podnět k trestnímu stíhání. O zadržení rozhoduje předseda senátu, příp. samosoudce v řízení před soudem nebo státní zástupce v přípravném řízení nařízením vydání zásilky. Zadržení se provádí vydáním zásilky předsedovi senátu, příp. samosoudci nebo státnímu zástupci. Pozdržení zásilky je předběžné zajištění možnosti vydání zásilky. Nařízením policejního orgánu je pozdržena přeprava zásilky bez příkazu k vydání, protože věc nesnese odkladu a nařízení nelze předem dosáhnout. O pozdržení zásilky musí policejní orgán do 24h vyrozumět státního zástupce, který nařídí vydání zásilky, jinak bude doprava zásilky nadále pokračovat.

Otevření zásilky slouží, stejně jako její zadržení, k objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení. Předpokladem otevření je její vydání na základě nařízení. Otevření zásilky je přímým zásahem do listovního tajemství a tajemství dopravovaných zpráv, proto je nutné ještě před otevřením přezkoumat jeho potřebnost z hlediska subsidiarity používání legálních zásahů do ústavních práv. A pokud nebylo uznáno za nutné zásilku otevřít, musí být ihned odevzdána adresátovi nebo poště nebo osobě, která ji vydala. K otevření zásilky je oprávněn předseda, příp. samosoudce v řízení před soudem, v přípravném řízení státní zástupce nebo policejní orgán, ale pouze se

souhlasem soudce. Po otevření zásilky je možné tuto zásilku odevzdat adresátovi ve stavu, ze kterého adresát nezjistí, že zásilka byla otevřena¹¹⁰.

Sledování zásilky a záměna zásilky představují výjimku z povinnosti orgánů činných v přípravném řízení provádět urychleně úkony směřující k zahájení trestního stíhání. Používají se zejména na úseku obchodu s drogami a jinými zakázanými a nebezpečnými látkami. Sledovaná nebo zaměněná zásilka často překračuje hranice státu, proto jsou četně upraveny také mezinárodními smlouvami upravujícími mezinárodní spolupráci při potírání organizované kriminality.

Účelem záměny zásilky je, aby byly zjištěny osoby, které se zásilkou nakládají. Jde o zásilku, jejímž obsahem jsou věci obecně nebezpečné, věci, k jejichž držení je třeba zvláštního povolení, věci určené ke spáchání trestného činu a věci z trestného činu pocházející. Důvodem je, aby takové věci nezůstaly v nekontrolovaném oběhu a současně aby bylo umožněno řádné objasnění trestné činnosti. Záměna zásilky tímto plní funkci taktickou i ochrannou. Záměna spočívá v záměně jejího obsahu s obsahem jiným. Za obsah je nutno považovat vše, co se v zásilce nachází, nemusí to být jen deklarovaný obsah, ale i obsah, který je v ní určitým způsobem ukrytý¹¹¹. Také záměna se provádí na základě nařízení, o kterém rozhoduje předseda soudu, samosoudce nebo státní zástupce, záměnu provádí policejní orgán. O provedení záměny je třeba sepsat záznam, ve kterém se uvedou údaje o původním i zaměněném obsahu, manipulaci s ním a podrobnosti o způsobu další přepravy.

Zejména v případech organizované, hranice překračující kriminality, není možné, v zájmu objasnění trestné činnosti a odhalení pachatelů, záměnu zásilky provést. V takovém případě bude nutné zásilku sledovat. TŘ omezuje sledování zásilky pouze na zásilku, kterou je možné zaměnit. Tento institut je ve vztahu speciality k OPP sledování osob a věcí. Předpokladem pro sledování zásilky je důvodné podezření, že zásilka obsahuje věci uvedené v § 87a (tedy věci, pro které je možné nařídit sledování zásilky), sledování je potřebné pro objasnění trestného činu nebo odhalení všech pachatelů a zjištění potřebných skutečností by bylo jinak neúčinné nebo podstatně ztížené. Aplikace sledování zásilky se děje zpravidla za současného dočasného odložení trestního stíhání dle § 159b TŘ. Sledování se koná pouze v přípravném řízení na příkaz

¹¹⁰ Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zástupce č.2/2000 Sb. v.s. NSZ.

¹¹¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář. I.díl.* 6. vydání. Praha: C.H.Beck. 2008, s. 771.

státního zástupce a na příkaz státního zástupce se také končí. Bez toho příkazu může policejní orgán sledování ukončit pokud je zřejmé, že nakládáním hrozí vážné nebezpečí ohrožení života, zdraví nebo značné škody na majetku nebo hrozí, že zásilku nebude možné dále sledovat. Sledování je omezeno pouze na její sledování, není možné činit jiné zásahy do listovního tajemství. O průběhu sledování se sepíše protokol a je možno také pořídit obrazový nebo jiný záznam. Protože sledování zásilky často překračuje hranice státu, jsou zákonem vytvořeny podmínky, aby bez ohledu na to, na území kterého státu se nacházejí pachatelé trestné činnosti, došlo k objasnění trestné činnosti. Cestou mezinárodní právní pomoci proto případně převezme sledování cizí stát, aniž by na území České republiky došlo k zadržení zásilky nebo probíhalo trestní stíhání.

2.4.3 Domovní a osobní prohlídka, prohlídka jiných prostor a pozemků, vstup do obydlí, jiných prostor a pozemků

Tyto instituty představují tradiční a významný zajišťovací prostředek, upraveny jsou v § 82 – 85c TŘ. Protože jde o vážný zásah do osobní o domovní svobody, připouští se jen v nejnútnejší míře a za přesně stanovených podmínek.

Domovní prohlídku lze vykonat jen je-li důvodné podezření, že v bytě nebo v jiné prostoře sloužící k bydlení nebo v prostorách k nim náležejících je věc nebo osoba důležitá pro trestní řízení. V případě prostor nesloužících k bydlení a pozemků platí stejné podmínky, pokud nejsou veřejně přístupné. Naopak prohlídka veřejně přístupných prostor není vázána na žádné zákonné podmínky. Osobní prohlídku lze vykonat, je-li důvodné podezření, že někdo má u sebe věc důležitou pro trestní řízení a dále také z důvodu ochrany života nebo zdraví osob v souvislosti s omezením osobní svobody určité osoby. Domovní prohlídku, prohlídku jiných prostor a pozemků a osobní prohlídku nařizuje předseda senátu, případně samosoudce. Osobní prohlídku může v přípravném řízení nařídit také státní zástupce nebo policejní orgán po předchozím souhlasu státního zástupce. Ještě před vydáním příkazu je nutné zkoumat, zda jsou splněny všechny zákonné podmínky nařízení prohlídky. Soud pak musí v odůvodnění písemného příkazu své rozhodovací důvody dostatečně odůvodnit a vyložit. Není

přítom možné odkázat pouze na zákonná ustanovení, ale musí být zřejmé, z jakých skutkových okolností soud vychází.¹¹² Před samotným výkonem prohlídky je nutné toho, u koho nebo na kom se má prohlídka konat, vyslechnout. Smyslem je předejít výkonu prohlídky dobrovolným vydáním věci, která má být prohlídkou nalezena.

Vstoupit do obydlí, jiných prostor nebo na pozemek může policejní orgán a to jen tehdy, jestliže věc nesnese odkladu a vstup tam je nezbytný pro ochranu života nebo zdraví osob, pro ochranu jiných práv a svobod nebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku. Vedle těchto podmínek je možný vstup také v případě, kdy byl vydán příkaz k zatčení nebo příkaz k předvedení nebo k dodání do výkonu trestu odnětí svobody. Po vstupu nelze provést jiné úkony než ty, které slouží k odstranění nebezpečí odůvodňujícího tento postup. O realizaci vstupu rozhoduje sám policejní orgán.

2.4.4 Zajištění peněžních prostředků na účtu banky

Zajištění peněžních prostředků na účtu banky představuje zvláštní formu odnětí věci podle § 79a TR. Jde o omezení dispozičního práva majitele účtu k peněžním prostředkům nacházejícím se na bankovním účtu, nedochází tedy k jejich odejmutí. O zajištění může rozhodnout předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce nebo policejní orgán nasvědčující-li zjištěné skutečnosti tomu, že peněžní prostředky jsou určeny ke spáchání trestného činu nebo k jeho spáchání byly užity nebo jsou výnosem trestné činnosti. Zajištění se vztahuje na peněžní prostředky, které byly na účtu v okamžiku, v němž bylo bance doručeno rozhodnutí a to až do výše částky uvedené v rozhodnutí a dále také na prostředky dodatečně došlé na účet, vztahuje-li se důvod zajištění i na ně. Rozhodnutí má formu usnesení, které musí být nejprve doručeno bance s uvedením účtu, na který se vztahuje a teprve poté, co banka zajištění provede, se usnesení doručí i majiteli účtu. V ustanovení § 79b TR je upravena možnost zajistit peněžní prostředky na účtech jiného subjektu než je banka a to na účtech spotřebního a úvěrového družstva nebo jiných subjektů, které vedou účet pro jiného.

¹¹² Nález Ústavního soudu ze dne 1.11.2006, sp. zn. II.ÚS 362/06.

Pokud však bude prokázáno, že zajištěné peněžní prostředky nenáleží pachateli trestného činu, který s nimi ani nenakládal, pak se dle § 81a TŘ na jejich vrácení majiteli použije ustanovení § 80 a 81 o vrácení vydané nebo odňaté věci.

2.5 Zvláštnosti vyšetřovacích verzí, plánování a organizace vyšetřování

Kriminalistická verze je specifická metoda kriminalistické praxe, spočívající ve vyvození a prověrce všech shromážděnými materiály opodstatněných domněnek o formách spojení a příčinách jednotlivých jevů poznávané události, jako reálně možných objasnění doposud známých faktů či okolností případu a získání faktů nových¹¹³. Podle sféry činnosti, ve které se verze uplatňují, rozeznáváme pátrací, operativně pátrací, vyšetřovací a soudní verze. V trestním řízení jsou používány verze vyšetřovací, které slouží ke zjištění a dokázání skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti.

Při vyšetřování organizovaného zločinu je nutné, kromě vyšetřovacích verzí vztahujících se k jednotlivým znakům skutkových podstat trestných činů, určit také vyšetřovací verze týkající se znaků organizované zločinecké skupiny, tj. posoudit, zda byla trestná činnost spáchána v rámci organizované zločinecké skupiny nebo ve skupině s nižším stupněm organizovanosti nebo pouze v rámci spolupachatelství. Pokud byla činnost spáchána právě v rámci organizované zločinecké skupiny, pak bude nutné stanovit verze týkající se organizační struktury, funkcí jednotlivých členů a objasnění a dokázání jejich podílu na páchání trestné činnosti nebo fungování zločinecké organizace.

Mimo obvyklého rozsahu plánování jsou dále plánovány nejen úkony směřující k vyřazení ochranného mechanismu zločinecké organizace, ale také k zajištění ochrany svědků, agentů apod.

Do prostředí organizovaného zločinu lze proniknout jen velmi nesnadno. Souvisí to s tím, že skupiny pracují velice profesionálně, konspirativně, jsou nastavena ochranná opatření s velmi brutálními sankcemi proti těm, kdo organizaci zradí. K prosazení se v těchto strukturách jsou proto používáni zejména agenti a tajní spolupracovníci.

¹¹³ MUSIL, J.; KONRÁD, Z.; SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2.vydání. Praha: C.H.Beck. 2004, s. 286.

Maximální ochrana je poskytována těm, kdo jsou ochotni vypovídat o kriminálních deliktech organizace, jsou využívány všechny prostředky operativně pátrací činnosti. Nepřímo se do kriminální prostředí proniká díky odhalování a odčerpávání výnosů z trestné činnosti, opatřeními, kterými se zajišťuje majetek zločineckých struktur a také legislativními opatřeními.

Důležitá je spolupráce se specializovanými útvary Policie ČR i s dalšími státními orgány, jako jsou orgány celní správy, ministerstva financí a podobně, dále s orgány jiných zemí a mezinárodními organizacemi. Obvyklé je také vytváření speciálních týmů.

Dále je také nutné určit vhodný okamžik pro zahájení trestního stíhání. Souvisí to s tím, že při vyšetřování tohoto druhu kriminality je nutné plánovat nejen úkony sloužící ke shromažďování důkazů a dalších relevantních informací, ale i další metody policejní spolupráce. Účelem je zejména zabránit průniku zločineckých organizací do struktur sdělovacích prostředků, policie, justice, zamezit úniku informací, zabránit likvidaci kompromitujících materiálů, stop a jiných důkazů, poskytnout ochranu svědkům, agentům a dalším ohroženým osobám, atd.

2.6 *Prevence*

Prevence organizované kriminality vyžaduje hluboká systémová opatření. Mimořádně důležitá je čistota veřejného života, demokratická kontrola, volný přístup k informacím, svoboda tisku, důsledný boj s korupcí politiků, úřednictva, policie a justice¹¹⁴.

Zkušenosti ukazují, že trestněprávní opatření podniknutá vůči ústředním postavám zločineckých organizací nejsou příliš účinná, protože vůči nim selhávají resocializační opatření, často jsou schopni řídit své organizace přímo z vězeňských zařízení nebo mohou být nahrazeni novými osobami. Proto se v poslední době věnuje více pozornosti zkoumání a rozkrývání zločinecké organizace jako takové, což vyžaduje celý komplex společenských i právních opatření.

¹¹⁴ NOVOTNÝ, O.; ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vydání. Praha: ASPI. 2008, s. 421.

„Protože organizovaný zločin nezřídka získává podporu a podhoubí v sociálně a ekonomicky zanedbaných oblastech, (...) je třeba nepřipustit vytváření „oblastí chudoby“, udržet kontrolu nad sociálně patologickými jevy typu nelegální migrace, toxikomanie, hazardních her apod. a zamezovat vzniku neintegrovaných etnických a dalších minorit žijících na okraji společnosti.“¹¹⁵

Z hlediska prevence lze uplatňovat celospolečenská opatření, která lze obecně aplikovat na prevenci kriminality jako takové. Zvláštní význam má zdokonalování hospodářské legislativy, daňových a finančních pravidel, protikorupčních opatření, kontrola prostituce, toxikomanie, hazardních her atd. Důležité je také zjišťování charakteristik zákonných i nezákonných trhů řízených a zneužívaných zločineckými skupinami a snaha o přijetí nových politik snažících se o zvýšení konkurence. Jde např. o legalizaci zboží a služeb, které jsou poskytovány na nelegálním trhu.

Velmi významnou úlohu sehrávají také hromadné sdělovací prostředky, které ovlivňují veřejné mínění a mohou tak získat podporu pro různé preventivní programy a opatření.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 422.

Závěr

Boj s organizovaným zločinem je velmi obtížný. Je nutné vycházet z toho, že sama policie a justice organizovanou kriminalitu nezvládne a je zapotřebí důsledné obranné chování lidí v celé společnosti. Pokud společnost toto kriminální jednání jednoznačně odsoudí, pak lze očekávat, že se policejní i státní orgány stanou do jisté míry imunní vůči podplatitelnosti, obchodní svět se bude snažit vyhýbat zapletení se s kriminálními organizacemi. Do ochrany před organizovaným zločinem by se proto měla zapojit celá společnost, přestože bude mít vždy v represi hlavní postavení policie a justice. Z tohoto důvodu potřebují mít tyto orgány pro působení v praxi vypracovanou vědecky zdůvodněnou metodiku odhalování, vyšetřování a prevence, která bude postihovat právě zvláštnosti organizované kriminality.

Jelikož organizovaná kriminalita je oproti běžné kriminalitě profesionálnější, konspirativní, převážně latentní a velmi nebezpečná, nelze se omezit jen na klasické kriminalistické metody, prostředky a postupy. Je nutné zejména získávat poznatky o osobách a kriminálním seskupení, o způsobech páchaní činnosti, o formách kriminality. Nelze se zaměřit pouze na objasňování jednotlivého trestného činu, ale také na tzv. předprocesní stadium. Jen tak bude možné předejít nebezpečí plynoucímu z organizovaného zločinu, odhalit a zlikvidovat kriminální struktury a možnosti jejich vlivu. Musil¹¹⁶ mluví o tzv. indikátorech, tedy o určitých signálech, že je utajovaně páchána právě organizovaná trestná činnost. K užívání utajených vyhledávacích metod a prostředků přistoupila policie v západních zemích již v 70. letech minulého století.

Dle mého názoru je současný stav prostředků boje proti organizovanému zločinu v České republice na dobré úrovni. Myšlenka, že tento jev může být zcela vymýcen, je nereálná. Ať už budou prostředky boje co nejmodernější, budou muset být vždy v rámci právních předpisů. Díky tomu budou zločinecké organizace o krok napřed, protože jejich praktiky se nedrží zákonných norem. Je ale nutné v tomto boji neustupovat a hledat možné cesty, jak tento jev alespoň co nejvíce omezit.

¹¹⁶ MUSIL, J. Připravit se včas na boj s organizovanou kriminalitou. *Československá kriminalistika*. 1992, č. 2, s. 25.

Česká vláda v lednu roku 2011 schválila návrh tzv. protikorupčního balíčku, obsahujícího více jak 50 bodů boje proti korupci. Nedošlo však ke shodě mimo jiné ohledně institutu korunního svědka, který byl už v minulosti hodně diskutován. Většina odborníků se vesměs shoduje na tom, že by měl být zaveden. Problém je však v jeho zákonné úpravě. Je nutné se vyvarovat toho, aby se jednalo o „beztrestného práškače“. Proto se spíše půjde cestou zpřesnění institutu spolupracujícího obviněného.

Je tedy otázkou, jakým směrem se boj proti organizovanému zločinu bude ubírat. Teprve časem se ukáže, jaká opatření se osvědčí, případně jaká nová bude nutné přijmout.

Seznam zkratek

TŘ – Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

TZ - Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

OZ – Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

LZPS – Listina základních práv a svobod

OSN – Organizace spojených národů

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

FAÚ – Finanční analytický útvar Ministerstva financí

OPP – operativně pátrací prostředky

Použitá literatura a prameny

I. Knižní publikace a sborníky

- DVOŘÁČEK, Z a kol. *Základy činnosti policejních služeb: služba kriminální policie a vyšetřování, cizinecká a pohraniční policie*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2004.
- FENYK, J.; HÁJEK, R.; STRÍŽ, I.; POLÁK, P. *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. Díl 1, Trestní zákoník. Díl 2, Trestní řád. Praha: Linde, 2010.
- FENYK, J.; HAVLÍK, T.; RŮŽIČKA, M. *Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu řádu, 1918 – 2004*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2004.
- FILÁK, A. a kol. *Zákon o Policii České republiky: s komentářem: podle právního stavu k 12.1.2009*. Praha: Police History, 2009.
- FILÁK, A. *Základy teorie policejně – bezpečnostní činnosti II*. Praha: Police History, 2006.
- FILÁK, A.; BOHMAN, M. *Policie evropských zemí a mezinárodní policejní spolupráce*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2007.
- GREILSAMER, L. *Interpol: policisté bez hranic*. Praha: THEMIS, 1998.
- CHMELÍK, J. a kol. *Zločin bez hranic*. Praha: Linde, 2004.
- KONRÁD, Z. a kol. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. 3. vydání. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1999.
- KUČHTA, J.; VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005.
- LUNDE, P. *Organizovaný zločin*. Praha: Mladá fronta, 2009.
- MARINI, M. *Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka*. Praha: Linde, 2008.
- MUSIL, J.; KONRÁD, Z.; SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2.vydání. Praha: C.H. Beck, 2004.
- MUSIL, J.; KRATOCHVÍL, V.; ŠÁMAL, P. a kol. *Kurz trestního práva: trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2007.
- NĚMEC, M. *Mafie a zločinecké gangy*. Praha: EUROUNION, 2003.

- NĚMEC, M. *Organizovaný zločin*. Praha: Naše vojsko, 1995.
- NĚMEC, M. *Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2003.
- NOVOTNÝ, O.; ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vydání. Praha: ASPI, 2008.
- NOŽINA, M. *Mezinárodní organizovaný zločin v České republice*. Praha: THEMIS, 2003.
- POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY. *Použití operativně pátracích prostředků k získání důkazů pro trestní řízení: sborník příspěvků z mezinárodního semináře uskutečněného na Policejní akademii ČR dne 2. listopadu 2004*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2004.
- RYBÁŘ, M. *Kriminalistika: Metodika vyšetřování vybraných druhů trestných činů*. Plzeň: Nava, 2008.
- SANTIAGO, M. *Europol and police cooperation in Europe*. Lewiston: Mellen, 2000.
- SIEGEL, D.; NELEN, H. *Organized crime: culture, markets, and policie*. New York: Springer, 2008.
- SMOLÍK, J.; ŠMÍD, T.; VAĐURA, V. a kol. *Organizovaný zločin a jeho ohniska v současném světě*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2007.
- SPURNÝ, J. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010.
- STRAUS, J. a kol. *Pokroky v kriminalistice: sborník příspěvků z mezinárodní konference*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2006.
- STRAUS, J.; NĚMEC, M. a kol. *Teorie a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009.
- SYKOVÁ, A. *Vztah rámcových rozhodnutí EU k mezinárodním závazkům ČR ve věcech trestních*. Praha: Univerzita Karlova, 2008.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád: komentář*. Díl I., Díl II. 6. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008.
- TROJÁČEK, J. *Použití agenta – náměty k provedení změn právní úpravy. Použití operativně pátracích prostředků k získání důkazů pro trestní řízení*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2004.

- VANGELI, B. *Zákon o Policii České republiky: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2009.

II. Články a statě

- CEJP, M. Výzkum organizovaného zločinu v České republice. *Kriminalistika*. 2004, č. 3, roč. 37, s. 169 – 176.
- CIMR, V. K zákonnosti provokace trestného činu policejními orgány. *Trestní právo*. 2001, č. 2, s. 11 – 14.
- COUFALOVÁ, B. Hmotněprávní instituty pro boj s organizovaným zločinem podle nového trestního zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 82 – 85.
- FENYK, J. Právní postavení agenta v trestním řízení v České republice a Slovensku. *Trestní právo*. 2007, č. 3, s. 3 – 13.
- HERCZEG, J. Plody z otráveného stromu a ústavněprávní limity získávání informací v trestním řízení. *Trestněprávní revue*. 2009, č. 3, s. 65 – 96.
- CHMELÍK, J. Úvahy k agentu provokatérovi a korunnímu svědkovi. *Kriminalistika*. 2005, č. 1, roč. 38.
- IBL, P. Organizovaný zločin a jeho aktivity. *Karlovarská právní revue*. 2008, č. 4, s. 1 – 13.
- JEŽEK, J. K odposlechu advokáta. *Bulletin advokacie*. 2008, č. 9, s. 32 – 35.
- KARABEC, Z. K právním prostředkům boje proti organizovanému zločinu. *Trestní právo*. 1999, č. 2, s. 8 – 13.
- KARABEC, Z. K právnímu vymezení organizovaného zločinu. *Kriminalistika*. 2000, č. 1, roč. 33, s. 3 – 14.
- KARABEC, Z. Mezinárodní aspekty boje proti organizovanému zločinu. *Kriminalistika*. 2004, č. 1, roč. 37, s. 3 – 19.
- KRATOCHVÍL, V. Policejní provokace „trestného činu“ z pohledu právního a ústavněprávního. *Trestní právo*. 2001, č. 10, s. 2 – 9.
- MAZÁNEK, J. Operativně pátrací a podpůrné operativně pátrací prostředky v trestně procesní praxi Policie České republiky. *Trestní právo*. 2007, č. 2, s. 5 – 15.
- MUSIL, J. Korunní svědek – ano či ne? *Trestní právo*. 2003, č. 4, s. 21 – 24.
- MUSIL, J. Připravit se včas na boj s organizovanou kriminalitou. *Česká kriminalistika*. 1992, č. 2, s. 25.

- NĚMEC, M. Strategické analýzy a koncepce boje s organizovanou kriminalitou. *Kriminalistika*. 2008, č. 4, roč. 41, s. 307 – 312.
- NOVOTNÁ, J. K některým otázkám dokazování odposlechem a záznamem telekomunikačního provozu. *Trestněprávní revue*. 2003, č. 10, s. 290 – 299.
- PIPEK, J. K novelizaci úpravy odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. *Trestněprávní revue*. 2002, č. 8, s. 224 – 226.
- SCHEINOST, M. Pojetí organizovaného zločinu a jeho vztah k dalším kategoriím kriminality. *Kriminalistika*. 2004, č. 4, s. roč. 37, s. 257 – 272.
- SCHEINOST, M.; DIBLÍKOVÁ, S. Zločinné spolčení – právní rámec, definice, postih, pachatelé. *Kriminalistika*. 2009, č. 2, roč. 42, s. 81 – 99.
- SOTONÁŘ, A.; PÚRY, F. K možnostem a limitům využití institutu utajených svědků. *Trestněprávní revue*. 2003, č. 2, s. 46.
- VANTUCH, P. Nezákonný odposlech advokáta. *Bulletin advokacie*. 2008, č. 3, s. 15 – 25.
- VANTUCH, P. Nový zákon o ochraně svědka a dalších osob a boj s organizovaným zločinem. *Právní rozhledy*. 2001, č. 8, s. 360.
- VRTĚL, P. Nepřípustnost policejní provokace. *Trestní právo*. 2001, č. 5, s. 6 – 8.

III. Institut pro kriminologii a sociální prevenci

- CEJP, M. a kol. *Obrana proti ohrožení společnosti závažnými formami trestné činnosti. Závěrečná zpráva*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009.
- CEJP, M. *Společenské příčiny a důsledky organizovaného zločinu: dílčí závěrečná studie úkolu „Výzkum organizovaného zločinu v České republice II“*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999.
- CEJP, M. *Vývoj organizovaného zločinu na území České republiky*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010.
- CEJP, M. *Variantní scénáře vybraných druhů kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008.

- CEPL, M. *Organizovaný zločin v České republice III*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004.
- KARABEC, Z. *Účinnost právních nástrojů proti organizované kriminalitě (použití agenta)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010.
- MUSIL, J.: *Některé prostředky trestního práva procesního a policejního práva v boji proti organizované kriminalitě v mezinárodním srovnání*. Organizovaná kriminalita z pohledu kriminologie a trestního práva. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996, s. 35 – 36.
- SCHEINOST, M. a kol. *Výzkum struktury, forem a možností postihu organizovaného zločinu v České republice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997.
- SCHEINOST, M.; NETÍK, K. *Český organizovaný zločin v mezinárodním kontextu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010.

IV. Právní předpisy

- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky
- Zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu
- Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením
- Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů
- Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti

V. Judikáty

- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 12.10.1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94
- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 22.6.2000, sp. zn. III. ÚS 597/1999
- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 25.6.2003, sp. zn. II. ÚS 710/2001
- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 3.12.1997, sp. zn. II. ÚS 104/96
- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 6.6.2006, sp. zn. III. 291/2003
- Nález Ústavního soudu ze dne 1.11.2006, sp. zn. II.ÚS 362/06
- Nález Ústavního soudu ze dne 27.4. 1994, sp. zn. II. ÚS 6/93
- Nález Ústavního soudu ze dne 9.2. 2006, sp. zn. III. ÚS 499/04
- Rozhodnutí Evropského soud pro lidská práva ve věci Lüdi v. Švýcarsko ze dne 15.6.1992, sp. zn. 12433/86
- Rozhodnutí Evropského soud pro lidská práva ve věci Doorson v. Nizozemí ze dne 23.6.1996, sp. zn. 20524/92
- Rozhodnutí Evropského soud pro lidská práva ze dne 24.4.1990 Kruslin v. Francie, sp. zn. 11801/85
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15.3.2006, sp. zn. 5 Tdo 177/2006
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18.7.2007, sp. zn. 5 Tdo 792/2007
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20.5.2001, sp. zn. 6 Tdo 458/2004
- Rozsudek Evropského soud pro lidská práva ve věci Klass a další v. Německo ze dne 6.9.1978, sp. zn. 5029/71
- Rozsudek Evropského soud pro lidská práva ve věci Kostovski v. Nizozemí ze dne 20.11.1989, sp. zn. 11454/85
- Rozsudek Evropského soud pro lidská práva ve věci Teixeira de Castro a další v. Portugalsko ze dne 9.6. 1998, sp.zn. 25829/94
- Rozsudek Evropského soud pro lidská práva ve věci Van Mechelen a ostatní v. Nizozemí ze dne 23.4.1997
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 3.5.2000, sp.zn. 9 Tz 85/2000

- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13.4.2007, sp. zn. 11 Tz 129/2006
- Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 1.4.2004, sp. zn. II. ÚS 797/2002

VI. Internetové zdroje

- www.mvcr.cz
- www.justice.cz
- www.vlada.cz
- www.policie.cz
- www.mfcr.cz
- www.europol.europa.eu
- www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=473
- pravniciradce.ihned.cz/c4-10024760-48224180-F00000_d1-provokace-aneb-k-moznostem-iniciovat-spachani-trestneho-cinu
- www.policie.cz/clanek/utvar-pro-odhalovani-organizovaneho-zlocinu-skp-199737.aspx
- ec.europa.eu/ceskarepublika/information/glossary/term_9_cs.htm

Internetové zdroje aktuální ke dni 27.6.2011

VII. Ostatní zdroje

- European Council: Dokument 6611/00 Crimorg 36, „The Prevention and Control of Organized Crime: A European Union Strategy of the New Millennium“.
- Koncepce boje proti organizovanému zločinu III., Ministerstvo vnitra ČR.
- Konvence OSN proti mezinárodnímu organizovanému zločinu, Palermo, 2000.
- Pokyn nejvyšší státní zástupkyně č. 1/2008, o trestním řízení.
- Rezoluce Rady Evropské unie č. 395Y1207 (04), o ochraně svědků v boji proti mezinárodní organizované kriminalitě.

- Rezoluce Rady Evropské unie č. 4970111 (01), jednotlivcích, kteří spolupracují při soudním řízení v boji proti mezinárodně organizovanému zločinu.
- Statistické ročenky kriminality, Ministerstvo spravedlnosti ČR.
- Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zástupce České republiky, sp. zn. SL 722/2002.
- Výkladové stanovisko nejvyššího státního zástupce České republiky, sp. zn. SL 728/2002.
- Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zástupce č. 2/2000 Sb. v.s. NSZ.
- Závazný pokyn policejního prezidenta č. 131/2001.
- Závazný pokyn policejního prezidenta č. 24/2000.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Poměr mezinárodních a domácích skupin organizovaného zločinu v České republice

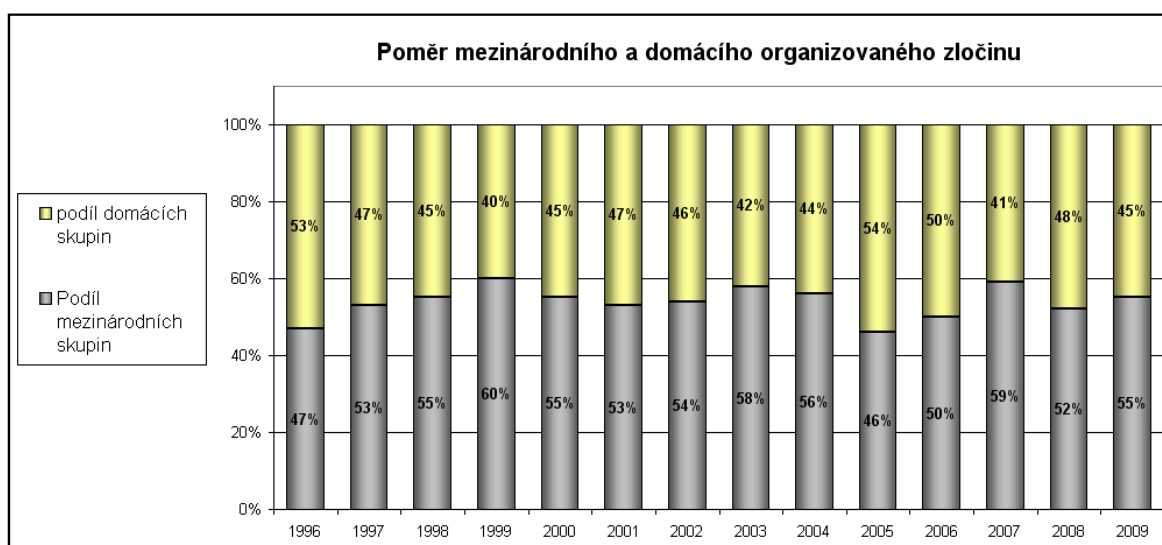
Příloha č. 2 – Míra rozšíření korupce související s organizovaným zločinem na území České republiky

Příloha č. 3 – Úspěšnost odhalování a trestání organizované trestné činnosti

Příloha č. 1

Poměr mezinárodních a domácích skupin organizovaného zločinu v České republice

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Podíl mezinárodních skupin	47%	53%	55%	60%	55%	53%	54%	58%	56%	46%	50%	59%	52%	55%
podíl domácích skupin	53%	47%	45%	40%	45%	47%	46%	42%	44%	54%	50%	41%	48%	45%

Poznámka:

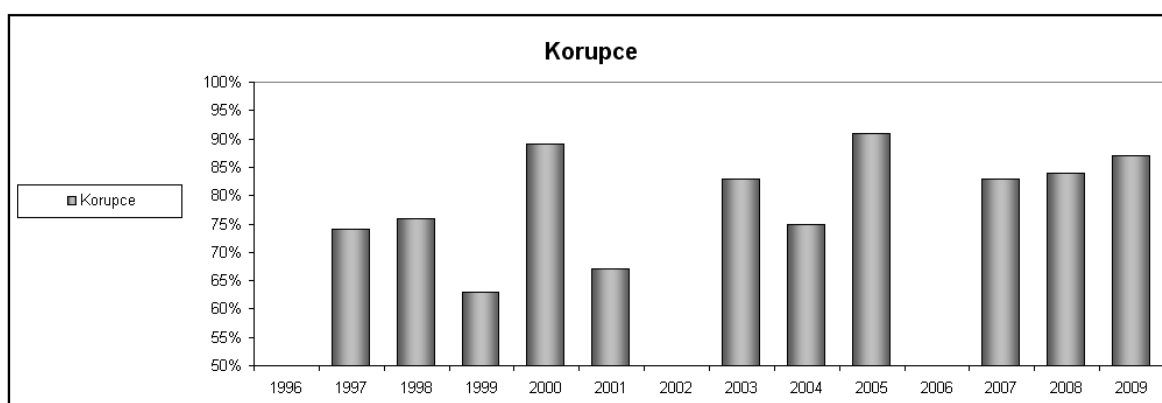
Graf vychází z výsledků výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci v letech 2008 – 2010.

Do kategorie mezinárodních skupin organizovaného zločinu jsou zahrnuty nejen skupiny čistě mezinárodní, ale také smíšené s převažujícím mezinárodním prvkem. Stejně tak kategorie domácích skupin.

Příloha č. 2

Míra rozšíření korupce související s organizovaným zločinem na území České republiky

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Korupce	0%	74%	76%	63%	89%	67%	0%	83%	75%	91%	0%	83%	84%	87%

Poznámka:

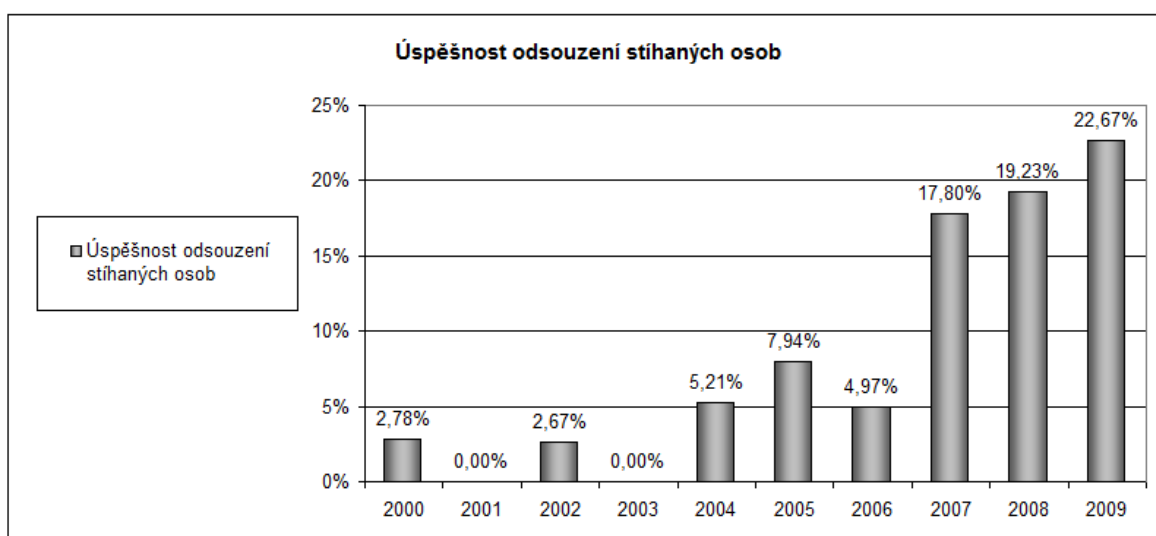
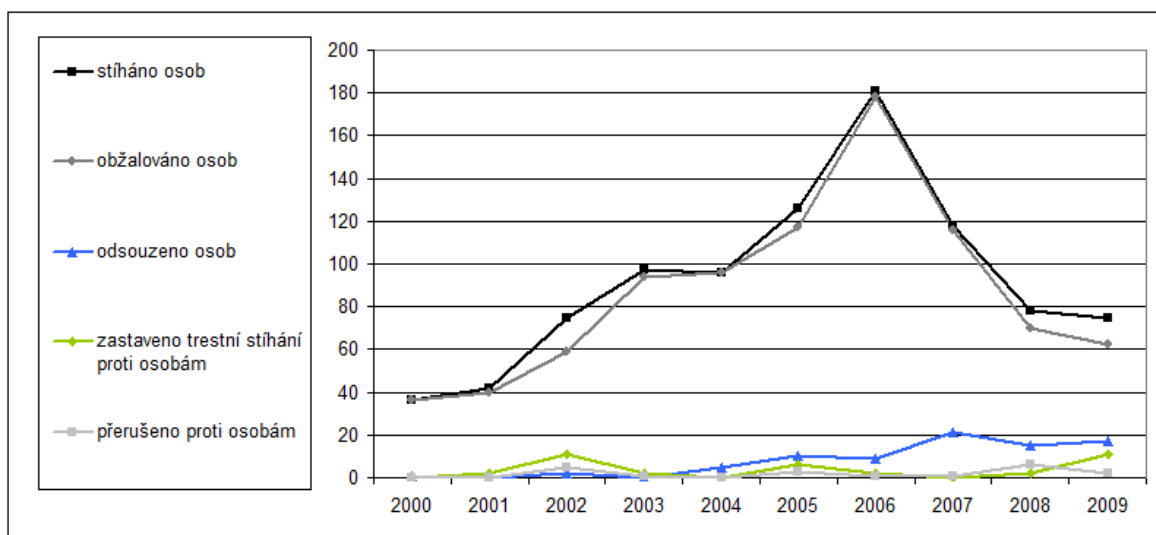
Graf vychází z výsledků výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci v letech 2008 – 2010.

Výrazné kolísání rozšíření korupce není způsobeno tím, že by se v některých letech úplně vytratila, spíše lze předpokládat, že v uvedených letech experti považovali některé jiné činnosti za významnější, korupci subjektivně vytěsnili a proto ji za rozšířenou neoznačila ani polovina dotázaných expertů.

Příloha č. 3

Úspěšnost odhalování a trestání organizované trestné činnosti

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
stíháno osob	36	42	75	97	96	126	181	118	78	75
obžalováno osob	36	40	59	94	96	117	178	116	70	62
odsouzeno osob	1	0	2	0	5	10	9	21	15	17
zastaveno trestní stíhání proti osobám	0	2	11	2	0	6	2	0	2	11
přerušeno proti osobám	0	0	5	1	0	3	1	1	6	2
Úspěšnost odsouzení stíhaných osob	2,78%	0,00%	2,67%	0,00%	5,21%	7,94%	4,97%	17,80%	19,23%	22,67%
Úspěšnost odsouzení obžalovaných osob	2,78%	0,00%	3,39%	0,00%	5,21%	8,55%	5,06%	18,10%	21,43%	27,42%

Poznámka:

Graf vychází ze Statistických ročenek kriminality Ministerstva spravedlnosti ČR z let 2000 – 2009, týká se TČ účasti na zločinném spolčení dle § 163a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

RESUMÉ

METHODOLOGY FOR INVESTIGATING ORGANIZED CRIME

Organized crime is not a new phenomenon, but recently, it has become one of the most serious global problems threatening the stability, security and development of civil society. The purpose of my thesis is to analyze the organized crime, its origin, development, different types of organized groups. Furthermore, I would like to describe the legislation related to the organized crime, and methods of investigation in relation to the organized crime.

The thesis is composed of three chapters, each of them dealing with different aspects of organized crime.

Chapter One discusses the issue of organized crime. It is subdivided into three parts. Part One defines basic term „organized crime”, its features and characteristics. Part Two deals with the creation and development of organized crime and describes world's most important criminal organizations. The end of this part is aimed at the development of organized crime in the Czech Republic. Finally, the Third part describes the main forms of organized crime, especially its new forms that are more dangerous and increasingly growing closer to the free market economy conditions.

Chapter Two examines relevant legal and non-legal means of fighting the organized crime. The chapter consists of three parts. Part One focuses on Czech legislation, namely substantive and procedural legal regulation, part Two describes international law legislation, and part Three lists non-legal means.

The core for the whole thesis is chapter Three which describes the specific detection and investigation of organized crime. This chapter is subdivided into five parts. Part One describes specifics of initiatives and the subject of investigation. Because international crime tends to be cross-border, this section includes international cooperation on investigation. Part Two focuses on the hearing of a witness and an accused person, especially on the hearing of a secret witness, witness protection

provided by special law, and describes a new legal concept of a cooperating accused person. Part Three deals with operative and investigative means. These means, described in detail in this section, include a sham transfer, spying on persons and things, and a secret agent. Part Four contains other specific means of investigating such as interception and recording of telecommunications, detention and opening of packages, their confusion and monitoring, searching, money laundering, etc. Finally part Five explains planning and organization of investigation, and options for prevention of organized crime.

ABSTRAKT

Diplomová práce je zaměřena na problematiku organizovaného zločinu, který se v poslední době stal jedním z nejzávažnějších globálních problémů ohrožujících stabilitu, bezpečnost a vývoj občanské společnosti. Na začátku práce autorka vysvětluje základní pojem „organizovaný zločin“ a jeho vztah k organizované kriminalitě. Dále uvádí historii vzniku organizovaných zločineckých skupin, popisuje nejvýznamnější z nich a zaměřuje se na nové formy organizovaného zločinu. Druhá kapitola práce se věnuje předpokladům pro boj s organizovaným zločinem. Vyjmenovává jednak hmotně a procesněprávní prostředky v České republice, dále mezinárodněprávní úpravu a na závěr také mimoprávní prostředky. Hlavní část práce je věnována metodice vyšetřování, se zaměřením na zvláštnosti podnětů a předmětu vyšetřování, počátečních a následných úkonů a na zvláštnosti vyšetřovacích verzí, plánování, organizaci vyšetřování a prevenci. Blíže pojednává o metodách výslechu svědků a to zejména o institutu utajeného svědka a ochraně, kterou svědkům poskytuje zvláštní zákon, o institutu spolupracujícího obviněného, dále rozebírá operativně pátrací prostředky a další prostředky ve vyšetřování.

ABSTRACT

This thesis focuses on organized crime that has recently become one of the most serious global problems threatening the stability, security and development of civil society. At the beginning of the thesis, its author defines a basic term „organized crime” and its relation to the organized criminality. Then the author deals with the history of organized crime groups, describes the most important of the groups, and concentrates on new forms of organized crime. Furthermore, the author lists Czech and international substantive and procedural legal regulations with regard to the organized crime. Finally, the author discusses other non-legal means of the fight against the organized crime.

The main part of the thesis is devoted to the methodology of investigation with a focus on specific initiatives and the subject of investigation, initial and subsequent acts, and the specific versions of investigation, planning, organization of investigation, and prevention. In greater detail, the thesis deals with methods of witnesses hearing, and especially with the legal concept of a secret witness, and protection provided to witnesses by special law, and the concept of a cooperating accused person. The thesis also analyzes operative and investigative means and other means of investigation.

METODIKA VYŠETŘOVÁNÍ ORGANIZOVANÉHO ZLOČINU

METHODOLOGY FOR INVESTIGATING ORGANIZED CRIME

KLÍČOVÁ SLOVA – KEYWORDS

**ORGANIZOVANÝ ZLOČIN, UTAJENÝ SVĚDEK, OPERATIVNĚ
PÁTRACÍ PROSTŘEDKY**

**ORGANIZED CRIME, SECRET WITNESS, OPERATIVE AND
INVESTIGATIVE MEANS**